

In dit nummer:

399 De Heer staat op tot de strijd
G. Bronsveld

400 Vragen en antwoorden (1)
M.H.T. Biewenga

402 De kerk van China
P.J. van Kampen

404 Gezang 262: 'Op, waakt op!' (1)
Johan Klein

407 Helpen, lijden, orthodoxie
H. Algra

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Van Graham naar Drenthe

drs. C. Bremmer, Voorschoten

Just as I am". Dat is de titel van de autobiografie van de bijna tachtigjarige Billy Graham. Onze oudste zoon bracht het boek deze zomer mee als cadeau voor mijn vrouw, na een studieverblijf in Amerika. Het stond in de top-tien best-sellers lijst.

Billy Graham, de bekende evangelist, is de man van de massa- evangelisatie-campagnes, waar wij in Europa nogal tegen aanhikken. Toch heeft hij langs deze weg de harten en zielen van vele miljoenen Amerikanen en niet-Amerikanen geraakt, zoals de flap terecht stelt. Wat zijn relaas voor mij zo boeiend maakte, waren zijn ervaringen met de presidenten van Amerika en ook met andere wereldleiders. Geloof en politiek zijn in Amerika heel anders met elkaar verbonden dan in onze Europese wereld. Denkt U maar aan het inzweren van Amerikaanse presidenten: met de hand op de bijbel en in directe nabijheid van een geestelijk voorman. Graham heeft die rol bij meerdere presidenten, zowel van democratische als republikeinse huizen mogen vervullen. In zijn boek gewaagt Graham ervan dat hij zelfs meerdere malen met presidenten, als Nixon, Johnson en Clinton, letterlijk op de knieën in gebed is geweest. Hij kreeg vanzelfsprekend ook wel kritiek op zulke nauwe banden met prominenten. "Are you saying you do not think

Mr. Clinton needs our prayers, or that we should not pray for him?" Denkt U niet dat hij onze gebeden nodig heeft? Geen President staat buiten de behoefte aan Gods constante hulp en leiding, placht Graham dan te zeggen. In zijn autobiografie benadrukt Graham sterk de geestelijke boodschap van de bijbel. Het Nieuw Testamentische beeld van de geestelijke ommekeer ("born again" of opnieuw geboren worden) is voor hem zeer indringend. Ook bij Graham loopt dat uit op een nieuwe schepping (2 Cor. 5). Over de maatschappelijke en politieke vertaalslag laat Graham in dit boek weinig los.

Van Amerika naar Nederland. Zullen bisschop Muskens en de voorzitter (of de secretaris) van de Raad van Kerken de sterk spiritueel ingekleurde boodschap van Graham hem zo nazeggen? Wat hebben kerk en politiek en kerken en politici elkaar te zeggen? Vraagstukken van armoede en kerkasiel bepalen ons volop bij deze kwestie. In echt springende kwesties lijken kerken en politiek soms fel tegenover elkaar te staan. Denk aan de polarisatie rondom de kruisraketten en nu weer de dreigende verwijdering tussen beide rondom de tentenkampen in Drenthe. Politiek en kerken voelen zich om beurten eenzaam, onbegrepen en soms - door al of niet geestverwanten- in de steek gelaten.

Het is mij opgevallen dat qua ligging sterk uiteenlopende theologen als bij voorbeeld de (oud) hoogleraren A. Troost en H.M. Kuitert (1) beide in publicaties indringend waarschuwen voor een politieke rol van de kerken. Kuitert is zelfs heel stellig: de parlementaire democratie wordt uitgehold en ondermijnd als we politiek via kerkelijke kanalen gaan bedrijven. Enkele argumenten ten gunste van "een

geluid" van de kerken mogen, vind ik, hier niet ontbreken. De tijd is inderdaad voorbij dat kerken het gedrag van hun leden, al of niet met concrete stemaadviezen, konden voorschrijven. Maar wat is er op tegen dat zij aandacht wekken voor onderwerpen, die vanuit hun visie te weinig aan bod komen? Wat is er op tegen dat zij soms richting gevende uitspraken doen? Noem het een bijdrage aan de gewetensvorming van kerkleden en geïnteresseerde burgers.

Kerkelijke en theologische reflectie op ontwikkelingen in de samenleving moeten zeker voor christelijke politieke partijen een bron van inspiratie en bezinning zijn. Ik denk aan thema's als de heilheid van de Schepping, de economie van het genoeg, de multiculturele samenleving, de publieke moraal en ja, waarom ook niet, het vraagstuk van de vreemdeling in onze poorten?

Terughoudendheid in het aangeven van concrete politieke oplossingen is daarbij op zijn plaats. Voordat je het weet wordt de -kansel in de- kerk zelf een machtsfactor. Of maken bepaalde groeperingen misbruik van de kerkelijke legitimatie om hun particuliere of partij-politieke standpunten uit te dragen. Kerken en politieke partijen hebben boodschap aan *elkaar*. Het gaat om twee richtingsverkeer!

Al met al volop stof voor stevige periodieke gesprekken tussen kerk en politiek, tussen politici en kerkelijke vertegenwoordigers.

*C.Bremmer is lid van de CDA
Tweede Kamerfractie*

(1). A.Troost. *Kerkelijke verantwoordelijkheid voor de politiek*. Kampen 1967; H.M.Kuitert. *Alles is politiek, maar politiek is niet alles*. Ten Have/Baarn, 1985.

Veertiendaagse uitgave van de
gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
A. Hartkamp
Drs. P.J. van Kampen
J.J. Lakerveld
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-653620
Telefax: 0513-653632.
E-mail adres: kmuller@noord.bart.nl

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

A. Hartkamp,
Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn.
Telef./telefax 0172-445872.
E-mail adres: abhart@pi.net

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min.
f 25,- contributie op bovenstaand
gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van
abonnementen uitsluitend bij de
administratie. Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts per 31
december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot
15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 68,- per jaar of f 38,- per half jaar.
Voor studenten f 34,- per jaar.
Buitenland f 112,- per jaar of f 124,- per
luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 68 ct. per mm. bij 45 mm. breed
(excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30
uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor
verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar Nedag,
t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-411741, fax 0342-411641.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op
gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van
iedereen, die niet op de gebruikelijke
manier kan lezen, uitgegeven op
geluidscassette en/of in braille
of grootletter. Informatie en opgave:
CBB, Christelijke Bibliotheek voor
Blinden en Slechtzienden, Postbus 131,
3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.

Opgave: telefoon 0513-653620;

telefax: 0513-653632;

E-mail: kmuller@noord.bart.nl

- 8 november Zendingsnajaarsverga-
dering Leerdam
- 12 november Najaarsvergadering St.
Emeritaatsvoorziening
(SEV) te Utrecht; 19.30
uur; info: 0341-553694
- 7 maart '98 Opening Landelijke
Vergadering 1998
- 18 april Landelijke Ontmoetings-
dag te Barneveld;
info en stands: J.A.D.
Schenkel, 038-3320128

Israël-reis

van 21 april tot 4 mei 1998
reisleader: ds. Willem Smouter
gids: Yaacov Nof

voor een intensieve kennisma-
king met het land van de Bij-
bel, zakelijk verzorgd door
ISROPA reizen.

Reisbeschrijving en nadere
informatie bij W. Smouter,
Mecklenburgstraat 36, 3621 GP
BREUKELEN, ☎ (0346) 262542.

Opbouw-regiocorrespondenten

Regio Amsterdam-Haarlem:

J. Koster,
Corn. Dirkszlaan 133,
1141 XZ Monnikendam,
tel. 0299-651882

Regio Den Haag:

A. Hartkamp,
Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn,
tel. 0172-445872;
E-mail: abhart@pi.net

Regio Noord-Nederland:

E. Kole-Mollema,
Kemphaanstraat 33,
8446 GS Heerenveen,
tel. 0513-624478

Regio Utrecht:

F. Vonk,
Rietland 9,
3621 GZ Breukelen,
tel. 0346-263460

De Heer staat op tot de strijd

Richteren 5.

G. Bronsveld, Ede

Het lied van Debora bezingt de strijd van Israël tegen Koning Jabin van Kanaän. Het wordt een strijd die één groot vertoon van de macht van de Here is. Debora bezingt dat op kleurrijke wijze. Het is een bemoediging en opsteker voor ieder die het leest.

De Here trekt op

Het eerste gedeelte van dit lied plaatst de Here helder in de schijnwerpers. Hij is de eerste. Hij neemt het initiatief. Dat was toen zo. Dat is nog steeds zo. Hij heeft het eerste woord.

Om scherp in beeld te brengen dat de Here zelf optrekt om te strijden begint Debora niet bij het gevecht zelf, maar beschrijft zij in dichterlijke taal dat de Here oprukt. De beelden ontleent zij aan Israëls intocht in Kanaän. God trekt op vanuit het zuiden, uit Seïr, vanuit Edom. Edom een volk dat nota bene eerder voor het volk Israël een obstakel was geweest, wordt nu tot een startplaats. Hemel en aarde worden bij het oprukken van God bewogen. Zelfs de Sinaï, de plaats van de levende ontmoeting van God met zijn volk, trilt ervan. Niets staat de Here in de weg. Hij komt eraan om Israël te verlossen.

De afwezige stammen

Als wij zo lezen dat het initiatief vanuit de hemel genomen wordt, hoe komt het dan dat de periode van de Richteren niet één van de meest succesvolle perioden in de geschiedenis van Israël is geweest, in plaats van dat het een tijd was van verval en neergang? Het antwoord vinden we in het middengedeelte van dit lied. Tegenover de stammen die hun leven wagen tot de dood, staan de stammen die stil zitten. Efraïm, Benjamin, Zebulon, Issaschar, en Naftali trokken op. Maar de anderen? Zij bleven zitten: Ruben was intern verdeeld, ging aan onderlinge strijd ten onder. Dan zat bij de schepen, wij zouden zeggen, hij had het te

druk met zijn werk, zo druk dat het ten koste ging van zijn toewijding aan de Here. Manasse en Gad, bleven lekker op hun gemak aan de overzijde van de Jordaan, zij stonden op een afstand. Voelden zich niet betrokken, en wie zich niet betrokken voelt, die laat het er gauw bij zitten. Aser zat aan het strand. Hier wordt bedoeld: Hij bleef in de buurt van zijn eigen grondgebied, de kuststrook boven de berg Karmel. Maar als wij er even met onze eigen oren naar luisteren: Aan het strand zitten betekent zoveel als lekker luiëren. Het is het genieten van het leven als doel in zichzelf. Het Veronica gevoel, of als we wat ouder zijn: het Zwitserleven gevoel. Als we ons daar aan overgeven dan laten ook wij verstek gaan in onze toewijding aan de Here.

Kortom, het volk was diep verdeeld in hun gehoorzaamheid.

Is dat niet een signaal voor ons vandaag? Ook wij hebben een Koning die ons vanuit de hemel leidt. Maar is de laktheid van de kerk ook geen oorzaak van de zwakte van de kerk?

De Here zoekt mensen die met Hem strijden

De Here zoekt mensen die met Hem strijden. Die zeggen: Zijn strijd, is mijn strijd. Het Lam dat geslacht is trekt op. Ook vandaag. Hij gaat voor ons uit. Scharen wij ons achter Hem?

Ook zonder een aantal stammen zet de Here zijn strijd door. De verwarde vlucht van Sisera's leger, waar hoofdstuk 4 al over sprak, is veroorzaakt door een bliksemende en tropisch aandoende stortregen die vanuit de hemel zich in de Kison vallei stortte. Een onheilspellend onweer doet het peil van de rivier snel stijgen, en maakt de grond van de Megiddo-vallei zo drassig als een moeras. De ijzeren strijdagens blijven nergens. Als God eenmaal overgaat tot de aanval, dan zet Hij door tot het einde. Paulus zegt het zo: Hij die een goed werk begonnen is, zal dit ook tot het

einde toe voortzetten. Dat is het vertrouwen dat de kerk mag hebben.

De vrouwen van Kanaän

Het laatste gedeelte van het lied beschrijft de vrouwen aan het hof van Jabin die wachten op Kanaäns generaal Sisera. Zij weten niets van Jaëls tentpin die een einde maakte aan zijn leven. Integendeel, zij speculeren samen over de reden van zijn vertraging. En ze zijn optimistisch. Het zal wel komen omdat het leger druk is met de buit met de mooi geborduurde klederen. En de gevangen genomen vrouwen moeten nog worden verdeeld over de soldaten. Iedere soldaat mocht met zo'n vrouw doen wat hij wilde. We worden al misselijk bij de gedachte. Wat staan deze speculaties in contrast met de werkelijkheid. Deze laatste zinnen van het gedicht vertellen over het "Kanaänitische vertrouwen" dat uiteindelijk een illusie is. Dat vertrouwen zal vergaan. Wat staat dat in schril contrast met het vertrouwen op God waarmee dit lied zo krachtig inzet.

Gods strijd gaat door

In de tweede wereldoorlog werd de stad Coventry in Engeland misdadig zwaar gebombardeerd door de Duitsers. Talloos veel doden. Een kerk daar werd tot de grond verwoest. Een week later werd Dresden in Duitsland misdadig zwaar door de Engelsen gebombardeerd. Opnieuw talloos veel doden. Oorlog in zijn hardste vorm. Maar in de kerk van Dresden die bij dat bombardement totaal verwoest is hangt op dit moment een bijzonder kruis. De gemeente van Coventry heeft in de puinhopen van haar eigen kerkgebouw overgebleven spijkers opgezocht. En van die spijkers een kruis gemaakt. Dat kruis hebben zij als geschenk aan Dresden gegeven. Wie dat kruis ziet hangen wordt stil...

Er is ook vandaag een kracht die uitstijgt boven wapengeweld. De kracht van de God die overwint. De Here trekt op. Het lied van Debora, is een lied van overwinning. En tegelijk is het een lied dat ons oproept om mee te strijden in Gods strijd. Want Zijn strijd is onze strijd. Hem mogen we volgen. Hij gaat ons voor.

Vragen en antwoorden (1)

M.H.T. Blewenga, Emmeloord

Wij leven in een tijd die, meer dan vroeger, vraagt om bezinning op ons kerk-zijn als zodanig. Waar vroeger de kerk en het leven van de kerk in feite als vanzelfsprekend golden – de kerk wás er gewoon, en het was ondenkbaar dat zij er niet zou zijn – daar is dat vandaag radicaal veranderd; er is niets vanzelfsprekends meer aan ons leven als gemeente van de Here Jezus in deze wereld.

En dat stelt ons voor ingrijpende vragen: hoe willen we kerk zijn vandaag? Hoe treden we de wereld tegemoet, welke boodschap dragen we uit? Is dat dezelfde als 100 jaar geleden, 500, 1000 jaar geleden? Of hebben we vandaag een andere boodschap nodig, omdat dat oude verhaal in onze tijd blijkbaar niet meer overkomt?

Over deze vragen wil ik in drie artikelen wat naar voren brengen; niet met de pretentie dat ik de antwoorden op zak heb, maar wel omdat ik ervan overtuigd ben dat de vragen van levensbelang zijn voor de kerk aan het eind van de twintigste eeuw.

In de eerste twee artikelen beperk ik me tot een beschrijving van datgene wat ik meen waar te nemen. In het derde artikel wil ik proberen een aanzet te geven tot een beoordeling.

Onze verantwoordelijkheid

Iemand zou direct al tegen mij kunnen zeggen: "Waar maak je je eigenlijk druk over: het is immers Góð die Zijn kerk bewaart! De poorten van het dodenrijk zullen Christus' gemeente niet overweldigen, dat heeft Hij zelf beloofd (Matteüs 16:18). Verkondig dus maar gewoon het Evangelie, en dan zal God heus wel voor Zijn kerk zorgen".

En inderdaad, zonder dat diepe vertrouwen dat uiteindelijk niet wij het zijn die de kerk moeten redden, maar dat Hij, de Heer der kerk, dat zelf doet, moeten we maar helemaal niet beginnen met nadenken over de vragen zoals ik die hierboven stelde. Dan wordt het immers zo'n verschrikkelijk

krampachtig gedoe, daar kan niets goeds uit voortkomen.

Maar juist omdat we geloven dat God zelf Zijn gemeente bewaart, mogen wij onszelf daarbij laten inschakelen; want het is ook ónze verantwoordelijkheid, door God ons gegeven, om het maximale te doen wat in ons vermogen ligt om de kerk te laten groeien en bloeien – niet als vervanging van het geloof in Gods zorg voor Zijn gemeente, maar juist vanuit dat geloof.

Daarom is het ook geen nieuwe vraag die ik hier stel, maar één die door alle tijden heen, meer of minder bewust, door Gods kinderen is gesteld: hoe zal de kerk het Evangelie van God zó vertolken dat het overkomt bij de mensen om ons heen?

Reformatie

Laten we eens kijken naar de (tijd van de) Reformatie. Ik zou in het kader van dit artikel de stelling willen verdedigen dat één van de dingen die de Reformatoren in hun tijd hebben gedaan, dit is: de leer van de kerk aanpassen aan de vraagstellingen van hun tijd.

Ik zeg daar voor alle zekerheid maar direct bij dat ik natuurlijk ook weet dat dat niet het enige is wat van de Reformatie te zeggen valt (zij was ook een terugkeer naar de bijbel, een herontdekking van bijbelse grondwoorden), maar dat neemt niet weg dat de Reformatie óók een aanpassing was van de boodschap van de kerk aan het veranderde tijdsgevoel van de mens.

De Reformatoren, met name Luther, sloten aan bij één van de grote levensvragen van de mensen in hun tijd – niet van álle mensen, maar wel van velen. Deze vraag: waar moet ik met mijn schuld naar toe? Wij kennen die vraag vooral van de worsteling van Luther: hoe krijg ik een genadig God? Maar vergist u zich niet: niet alleen Luther stelde deze vraag, maar dat deed ook heel zijn tijd, zijn generatie; dit soort vragen hing aan het eind van de Middeleeuwen in de lucht. Ze waren het logisch gevolg van de in die tijd opkomende grotere aandacht voor de individualiteit van de mens. Nu had de kerk natuurlijk altijd wel een antwoord gegeven op de vraag naar het heil van mensen: leg je eeuwig lot maar in handen van de kerk, en als je dan verder een beetje goed oppast, het niet te bont maakt en genoeg

goede werken doet, dan mag je erop rekenen dat het voor de eeuwigheid wel goed zit.

Maar in de tijd van de Reformatie voldeed dat oude antwoord niet meer – althans niet meer voor veel mensen in het zich ontwikkelende noord-westen van Europa. De vroeg-moderne west-Europese mens kon het gezag van de kerk niet meer zo klakkeloos aanvaarden als dat vroeger werd gedaan (en zoals dat elders in de wereld trouwens ook nog vele eeuwen daarna gedaan werd).

Wat hebben de Reformatoren nu gedaan? Zij hebben op een in hun tijd zeer actuele vraag een nieuw antwoord geformuleerd; vanuit de bijbel, zeker, maar tegelijk ook helemaal aansluitend bij het levensgevoel van hun tijd: het heil van God is bereikbaar, zónder bemiddeling van de kerk, in de rechtstreekse relatie tussen God en mens; je hoeft alleen maar te ontvangen wat God je geeft: solus Christus, sola gratia, sola fide (Christus alleen, door genade alleen, door het geloof alleen).

Onze tijd

Wij hebben de Reformatie hoog – en terecht. Maar dat moet ons er niet aan voorbij doen zien, dat de vraag waarop de Reformatie antwoord gaf ("Hoe krijg ik een genadig God?") niet meer de vraag is van de mens van vandaag. Terwijl wij als kerk juist op dié vraag een prachtig antwoord in huis hebben. Maar het probleem voor ons is dat zo goed als niemand de

**Ook onze kerken
zitten vol moderne
mensen**

vraag meer weet of stelt. Waar vroeger voor ieder mens het belang van die vraag en dus ook van het antwoord direct duidelijk was, daar wordt in onze tijd de vraag als oninteressant ervaren – en bijgevolg is ook het antwoord van de Reformatie nauwelijks nog over te brengen naar de mensen om ons heen. Vroeger kon je als kerk van de Reformatie al je energie steken in het uitdragen van het antwoord; in

onze tijd moet je eerst beginnen met het uitleggen van de vraag. De gemiddelde mens van vandaag is met heel andere vragen bezig. Vragen als: is er eigenlijk wel een God; is er werkelijk iemand die in mijn bestaan geïnteresseerd is; is er ergens iemand die met mij meegaat en die mijn hand vasthoudt als het donker en koud is; iemand die me niet in de steek laat als het moeilijk wordt en de mensen me aan m'n lot overlaten. En ook: heeft dit leven van mij eigenlijk wel zin, of is het feitelijk niet meer dan een lange en zinloze omweg van de wieg naar het graf — dát zijn de vragen waar mensen vandaag mee worstelen. Kortweg: niet de schuldvraag, maar de zinvraag houdt de mens van vandaag bezig.

De Middelaar

Deze ontwikkeling heeft ingrijpende gevolgen, ook voor de verkondiging van het Evangelie; als ik het goed zie, geldt dat met name voor de manier waarop over de Here Jezus wordt gesproken.

Hoe was dat vroeger? Nu, dat was duidelijk: Jezus is de Middelaar; dat was veruit het belangrijkste wat over Hem gezegd kon worden (zie o.a. Zondag 5-6 en 14 van de Heidelbergse Catechismus). Jezus, de Middelaar, de Borg — om een term te gebruiken die vroeger ook onmiddellijk duidelijk was, maar dat vandaag niet meer is, in elk geval niet onder ons — in dergelijke formuleringen sprak het geloof zich uit in een tijd waarin het besef algemeen was dat het van levensbelang was om te weten hoe je voor God kon verschijnen.

Vandaag is dat besef er nauwelijks nog. En daarom zie je 't gebeuren, en merk je 't ook bij jezelf: in een gesprek met mensen die God niet (goed) kennen zul je niet zo gauw beginnen bij Jezus als Middelaar — en als je dat toch doet, dan merk je dat het gesprek niet goed wil; alsof je een andere taal spreekt — en in zekere zin is dat ook zo. En dus zoek je in onze tijd liever andere woorden en andere beelden, om iets over te dragen van de boodschap van God. Niet Jezus als Middelaar, maar wel Jezus als Vriend, als degene die met je meegaat en altijd bij je is, ook in de diepste eenzaamheid: dat zijn beelden waardoor ook de mens van vandaag kan worden aangesproken. Hoe groot is immers in onze hoogontwikkelde samenleving niet juist dat probleem van de eenzaamheid; hoeveel mensen gaan, ondanks de beschikbaarheid van een

leger aan gespecialiseerde hulpverleners, ten onder aan een diep besef van alleen-zijn!

Kerk in de wereld

En dus hebben ook wij als kerk in de loop van de tijd de accenten in onze beleving van het geloof verlegd. Want laten we ons daar niet in vergissen: wij leven allemaal in dezelfde wereld, we ademen dezelfde lucht in. Ook wij zijn moderne mensen; dat zijn immers geen obscure wezens die zich ergens ver van de kerk ophouden, nee, ook onze kerken zitten vol moderne mensen. En daarom beleven we ons geloof vandaag net een beetje anders dan vroeger.

Juist omdat God Zijn gemeente bewaart, mogen wij onszelf daarbij laten inschakelen

In plaats van daar een lang en min of meer theoretisch verhaal over te houden, kies ik ervoor om aan de hand van twee Psalmen deze verandering te laten zien. Als eerste is dat:

Psalm 130

U weet: Psalm 130 is de psalm die gezongen wordt vanuit "de diepten van ellende". Vele eeuwen lang hebben kinderen van God naar deze Psalm gegrepen als ze in diepe nood waren geraakt.

Nu is er iets typerends aan de hand met de manier waarop in deze psalm gesproken wordt over de menselijke ellende: er wordt namelijk een rechtstreekse verbinding gelegd tussen ellende aan de ene kant en zonde aan de andere kant. De ellende waar deze psalm over spreekt, wordt beschreven als een onmiddellijk gevolg van de zonde. En dus klinkt in dit lied vanuit de diepte het beroep op God en op Zijn bereidheid om te vergeven. Wil er een eind komen aan de nood, dan is het allereerst nodig dat God vergeving schenkt. Het antwoord op de menselijke ellende luidt in Psalm 130 dan ook:

*Hoort aan de goede tijding:
Hij geeft in zijn geduld
aan Israël bevrijding
van onrecht en van schuld.*

Vergis ik mij als ik het gevoel heb dat deze psalm, met z'n expliciete verbinding van ellende en zonde, vandaag niet meer zoveel gezongen wordt als

vroeger? Wij hebben immers — en daarin zijn we volop moderne mensen — meer dan vroeger oog gekregen voor die vormen van menselijke ellende die zich niet rechtstreeks laten herleiden tot een bepaalde concrete schuld. Anders gezegd: die menselijke ellende waarbij we Jezus niet zozeer als Middelaar, maar vooral als Vriend nodig hebben.

Psalm 139

Nog zo'n voorbeeld van de verandering die zich naar mijn indruk heeft voltrokken in onze geloofsbeleving: Psalm 139. Het zwaartepunt van die psalm is in onze tijd denk ik verschoven van het eind van de psalm naar het begin ervan. Nee, niet in die zin dat het begin vroeger niet ook gezongen werd — dat werd het wél: "*Niets is, o Overmajesteit, bedekt voor Uw alwetendheid*", vers 1 in de Oude Berijming — maar het liep dan toch maar uit op vers 14, het vers dat dan ook het vaakst gezongen werd: "*Doorgrond m' en ken mijn hart, o HEER! Is 't geen ik denk niet tot Uw eer?*" Dat wil zeggen: de belijdenis dat de Here ons kent werd onmiddellijk getrokken in de sfeer van: wat is er verkeerd in mijn leven, en waar heb ik Gods vergeving voor nodig? Vers 1 was als het ware de opmaat tot vers 14; het echte, waar het werkelijk op aankwam, stond in de beleving van veel mensen in dat laatste vers.

Vandaag hebben wij meer oog gekregen voor de eigen, zelfstandige betekenis van het begin van deze psalm. Vaker dan vroeger wordt alleen het eerste vers gezongen (of de eerste twee): "*HEER, die mij ziet zoals ik ben, dieper dan ik mijzelf ooit ken, kent Gij mij!*"

En juist dié boodschap sluit weer helemaal aan bij het moderne levensgevoel: de Here die ons ziet zoals we zijn — en die dan niet boos op ons wordt, maar bij Wie we helemaal veilig zijn; bij Wie we onszelf mogen zijn, omdat Hij ons aanvaardt zoals wij zijn: wij mogen mens zijn voor Zijn aangezicht. Hij kent ons door en door, en Hij laat ons in eeuwigheid niet vallen. Die boodschap vindt z'n definitieve bevestiging en z'n hoogste bekroning in de Here Jezus, in Wie God ons zo gekend heeft als nooit tevoren. Jezus, Immanuël, God met ons.

Tot zover deze keer. In het tweede artikel wil ik graag proberen nog een aantal van de gevolgen van de hier geschetste ontwikkeling in kaart te brengen.

De kerk van China

1. Een sterk groeiende Kerk

P.J. van Kampen, Ede

In december vorig jaar verbleef ik twee weken in Hongkong en Beijing (Peking) om materiaal te verzamelen voor een boek over de Chinese Kerk. Het resultaat is binnenkort beschikbaar, want het lijvige boek dat eruit voortgekomen ligt binnenkort in de boekhandel. Of het een goed boek geworden is, kan ik zelf niet beoordelen; wel weet ik dat de historie van de Chinese Kerk ongemeen boeiend is, stormachtiger en op groter schaal dan die van menig ander land of regio.

De politieke elite heeft de conclusie getrokken dat, als ze niet op bepaalde terreinen hard ingrijpt, ongewenste ontwikkelingen zich zullen voordoen. Zij ervaren dat het schip van staat op zijn bovenste punt zéér instabiel is. Het kapitalisme hebben ze toegelaten; overal is er sprake van ongekeerde economische groei. Toch zijn ze ontzet over de toenemende misdaad en de mate waarin corruptie zich manifesteert. Over dit alles zijn ze zeer verontroost. Ze zitten vast in het dilemma: hoe kun je, als je de deur naar het Westen opent, selecteren wat je wél en wat je niet hebben wil? Hoe kun je het goede houden en het ongewenste weren? Bovendien zien de ouderwetse "linkse" kameraden het Christelijk geloof nog steeds als een vreemde, buitenlandse godsdienst. Het is nog niet bij hen opgekomen dat het Christendom in China, dankzij Mao's Culturele Revolutie, een door en door inheemse vorm heeft aangenomen. Het is nu eenmaal géén westerse verschijnsel! Het is ironisch dat de Huiskerken meer "patriottisch" zijn dan de officiële "Patriottische" Drie Zelf-Kerk, als we met dat woord althans "inheems" en "Chinees" bedoelen. Dat is hun echter niet bekend, omdat het verschijnsel ondergronds gegaan is en ze er geen enkele voeling mee hebben.

**Buitenlandse waarnemer,
december 1996**

In het China van de jaren '80 en '90

vindt een ontwikkeling plaats die zowel hoogst opmerkelijk, om niet te zeggen "zonder precedent" is, alsook voor een groot deel in ons werelddeel onbekend. Dat is de stormachtige groei van de Kerk van Jezus Christus! De Amerikaanse China-kenner Ross Patterson zei het zo: "Achter het Bamboe-Gordijn vindt een opwekking plaats van verbluffende omvang. De Heilige Geest waait soeverein over het land China, waarbij duizenden, zelfs miljoenen, het Koninkrijk Gods worden binnengebracht. Vanwege deze verbaazingwekkende groei in de Kerk, moet een groot deel van de gelovigen het zonder Bijbel stellen, zonder leermedelen of materiaal van enige systematische opbouw. Ze ervaren een hongersnood die de krantenkoppen in de wereldpers niet zal halen, maar die voor hen even werkelijk is als de wanhopige situatie in zoveel Afrikaanse landen. Ze lijden geestelijke honger, omdat ze gebrek hebben aan het Woord van God. Ze zijn buitengewoon verlangend om een Bijbel te kunnen lezen en die te horen uitleggen. Een rondreizend evangelist ging met een paar medegelovigen het platteland op om te gaan preken. Zodra het in de regio bekend was dat ze waren aangekomen, kwamen mensen van heinde en ver om een avond-samenkomst te kunnen bijwonen die een paar uur zou duren. Toen de prediker gezegd had wat hij van plan was te zeggen, sméekten ze hem om door te gaan, opdat ze meer van Gods Woord zouden kunnen horen. Ze waren niet bereid hem enige slaap of voedsel te gunnen, of dat zich zelf te gunnen, om toch vooral de gelegenheid ten volle te benutten "geestelijke voedsel" tot zich te nemen. 1)

Deze woorden die uit 1989 stammen zijn, volgens ingewijden, nog steeds onverkort van kracht. Het aantal christenen in China is de laatste vijftien jaar fenomenaal toegenomen! Nog onlangs schatten vertegenwoordigers van drie christelijke organisaties die zich al lang met ontwikkelingen in China bezighouden het ledental van de Huisgemeenten op "boven de veertig miljoen", "stellig boven de zeventig miljoen" en "tussen de veertig en zestig miljoen". 2) Door de Drie-Zelf-beweging, de officiële door de overheid

gesteunde kerk, is onlangs een ledental van ca. 15 miljoen opgegeven. (Ook dat aantal is veel hoger dan nog maar een paar jaar geleden werd gemeld in een kerk die, naar aanleiding van overheidsbeleid in dezen, aantallen altijd zeer laag gehouden worden!) Die numerieke groei is een van de opmerkelijkste aspecten van het huidige China. De westerse seculiere media hebben echter zelden of nooit aan dit verschijnsel enige aandacht gewijd en ook hebben ze bij hoge uitzondering aandacht aan vervolging van gelovigen geschonken. En dat terwijl er wel voor Chinese dissidenten van de Tiananmin-beweging terecht ruime aandacht was. Alleen de christelijke media schenken geregeld aandacht aan de voortdurende schending van de rechten van gelovigen. Zo had het Nederlands Dagblad (21 oktober j.l.) de kop "Repressie in China wordt subtieler". Het sprak een rapport van "Human Rights Watch" na, dat meldde dat de Chinese overheid tegen aanhangers van religies niet meer zo "brutaal" optreedt als vroeger het geval was. (De redacteur/redactrice had het woord "brutaal" overigens met "bruut" en niet met "brutaal" moeten weergeven, maar dat terzijde.) Er wordt melding gemaakt van steeds scherper overheidscontrole op religieuze uitingen, van zowel Rooms-katholieken en Protestanten als Boeddhisten en ook Taoïsten, aanhangers van de traditionele Chinese religies.

De betekenis van de religie

Het Protestantisme en Rooms-Katholicisme verkeren in een wat andere positie dan het Taoïsme, Boeddhisme of Lamaïsme (ook "Tibetaans Boeddhisme" geheten.) Ze hebben namelijk vanouds vele contacten met het buitenland. Daarom worden ze door de regering als "niet-inheems" beschouwd. Ze kennen de band met "het Lichaam van Christus", een wereldwijde connectie die de andere Chinese religies niet in die zin kennen. Dat "Lichaam van Christus" draagt, in zijn internationale gedaante, zeker ook verantwoordelijkheid voor de Chinese broeders en zusters. Het kan de Chinese landsgrenzen daarom ook niet als ultieme barrière beschouwen! De regering die

zich met de Christelijke Kerk in China bezighoudt beseft dat het te maken heeft met een verschijnsel dat de begrenzing van de Chinese nationaliteit overstijgt. Dat is heel lastig voor hen, want ze hebben er erg veel voor over om de Chinese Kerk voor buitenlandse invloeden af te schermen en de verbanden tussen de Chinese Christenen en hun geloofsgenoten in de buitenwereld geheel te overzien en liefst geheel te beheersen. Dat streven ligt ten grondslag aan de door hen gevolgde beleid ten aanzien van de religie. Het is de hele opzet van het Drie Zelf-principe!

Het tweede element van belang, in de perceptie van het regime, is de betekenis van de gebeurtenissen van 1989. Men is tot de conclusie gekomen dat de val en ineenstorting van de bevriende communistische regimes in Oost-Europa voor een groot deel op rekening te schrijven is van de Christelijke Kerk! De Kerk wil enerzijds een Rijk zoeken dat "niet van deze wereld is", maar hoe onschuldig is een levensbeschouwing die in Roemenië en op andere plaatsen zo "subversief" bleek dat het Communisme het loodje legde? Men hoeft in de Chinese historie niet verder dan de vorige eeuw terug te gaan om te merken hoe gevaarlijk een

"charismatisch" figuur kan zijn die de volksmassa's weet aan te spreken; de "Taiping" opstand, waarbij naar schatting 20 miljoen mensen omkwamen, is een klassiek voorbeeld van het gevaarlijke mengsel van (chilias-tisch/messiaanse) religie en politiek! Hoe kan men herhaling voorkomen?

De religie is een factor van betekenis in het huidige China! Niet zonder reden stond in het najaar 1996 een omslagartikel in *The Far Eastern Economic Review*, met als titel: "God is Back" ("God is terug").

Tweeërlei soort Protestanten

Het religieuze plaatje is ook in China complex. Naast Taoïsten en Boeddhisten is er de Christelijke Kerk, zowel de Katholieke als Protestantse variëteit. Zoals er twee soorten Katholieken zijn (verboden en vervolgde Paus-getrouwen én "patriottische" christenen die uitsluitend regeringsopvattingen uitdragen) is er ook sprake van twee soorten Protestanten. Dezen horen of tot de al genoemde "Drie Zelf"-beweging, een door de overheid beheerste en stroming of tot de zgn. "Huisgemeenten". Ook met die indeling zijn we er echter niet.

De Drie-Zelf kerken

Dat zien we, als we letten op de situatie van de Drie-Zelf kerken. Soms is die klaarblijkelijk volkomen "verpolitiek"; met reden kan men zich afvragen of plaatselijke leiders zelfs wel "christen" genoemd kunnen worden. Op andere plaatsen staan echter "evangelische" mensen aan het roer, zij het dat die het soms aantoonbaar heel moeilijk hebben. (Een paar jaar geleden werd in een van de grootste Drie-Zelf gemeenten van Beijing de predikant van zijn post ontheven, kennelijk omdat hij een te sterk "evangelische" visie en uitstraling had.) In diverse plaatsen zijn niet-geregistreerde Christenen en gemeenten

*het grootste deel
van de
Huisgemeenten (is)
zeer trouw aan de
Bijbel en leeft ... in
opmerkelijke
overgave aan
Christus*

zwaar vervolgd, soms met expliciete steun van Drie-Zelf-leiders die daarbij het voortouw namen! Er zijn echter ook gevallen bekend waar geregistreerde kerken en niet-geregistreerde christenen samenwerkten, al is dat bepaald niet de meerderheid van situaties! Men doet er daarom wijs aan om niet snel te generaliseren.

De Huisgemeenten

Ook bij de Huisgemeenten komt men heel diverse groeperingen en situaties tegen. Te suggereren dat ze allen "Ielies tussen de distels zijn" (zie Hooglied 2:2), zoals de titel van een boek suggereert, lijkt iets te eenzijdig of simplistisch. Er is ook wel het een en ander naar buiten gekomen over "sektarische" of onevenwichtige visies of houdingen bij bepaalde groepen. Dat zijn meest individueel werkende "evangelisten" en zeer kleine clubs. Zoals veel leden van Huisgemeenten toegeven, kan dat niet worden gezegd van de grote groepering van "Schreeuw-ers", waarvan veel Huisgemeenten zich duidelijk willen distantiëren! Ook bij niet-geregistreerde groeperingen bestaat er dus grote verscheidenheid. In hun kring komen zaken voor die niet door de beugel kunnen, al moet veel van de ophef eromheen wel op rekening worden gezet van de overheid die de godsdienst als zodanig vijandig gezind is. (Vanzelfsprekend dus

dat kritiek op zulke groepen ook meest via de Drie-Zelf kanalen komt!) Niettemin is verreweg het grootste deel van de Huisgemeenten zeer trouw aan de Bijbel en leeft ze in opmerkelijke overgave aan Christus.

Verskillende stemmen

Moet men dus naar evenwichtigheid in weergave streven, in het Westen hoort men vaak maar één "stem van de Chinese Kerk", de stem van Drie Zelf. Dat was de stem van de jarenlang omstreden Bisschop Ding, die sprak namens "de Kerk in China". Nu spreken de heer Han Wenzao en de heer Luo Guanzong, die leiding hebben van resp. de Drie-Zelf beweging en de China Christian Council. Twee taken die de inmiddels hoogbejaarde Ding bekleedde zijn gesplitst en verdeeld over twee nieuwe leiders (aangetreden in het voorjaar 1997) die ook al rond de zeventig zijn. Evangelische Christenen in en buiten China hebben openlijk de vraag gesteld of die leiders überhaupt wel als gelovigen mogen gelden. Een van de twee is berucht om zijn meedogenloosheid, die al bleek in de jaren '50, de jaren van het compromisloos en barbaars anti-godsdienstig overheidsbeleid! "Luo noch Han heeft ooit het godsdienst-beleid van de regering bekritiseerd, anders dan Ding, die na 1988 zich in toemende mate uitsprak tegen wat hij beschouwde als bemoeienis van de Communistische Partij in religieuze aangelegenheden." 4) Bij weergave van hun uitspraken moet men beseffen uitsluitend regeringsstandpunten te vernemen! Het interview dat Annelie Roozeboom in "Trouw" met beiden had (9-7-1997) is daarom een haar-scherpe foto van een nevel, een schoolvoorbeeld van "desinformatie" of, in het gunstigste geval, het zuiver weergeven van standpunten die de overheid welgevallig zijn.

1. Ross Paterson. *Heartcry for China. Sovereign World*. Chichester. U.K. 1989. p.23.

2. "What's next for China's Church in 1997?" *Compass Direct*. 24 januari 1997. p.12.

3. Alex Buchan. *New Faces at the Top of China's Official Protestant Church*. *Compass Direct*. 24 januari 1997. p.4.

Op 6 november hopen we rond dit boek een symposium te beleggen waarop ook Mevr. Strenght, Anne vd Bijl en Aad Kamsteeg hopen te spreken. Plaats: Immanuelkerk, Stationsstraat 135, Ermelo (bij het spoor). Tijd: van 14.00 tot 16.00 uur. U bent welkom!

Gezang 262: 'Op, waakt op!' (1)

Johan Klein, Rijswijk

Een van de uitbundigste liederen die de kerkgeschiedenis heeft voortgebracht, dankt zijn ontstaan aan een pestepidemie. In het aangezicht van de zwarte dood realiseerde de Lutherse dichter zich de betrekkelijkheid van kerkelijke polemieken en kreeg hij smaak voor het eeuwige. Als reukwerk tegen de pest schreef hij een tweetal gezangen (in het Liedboek 157 en 262).

Bachkoraal

Als ik u midden in de nacht wakker zou maken en zou vragen: „Wie heeft de melodie van *Wachet auf, ruft uns die Stimme* gecomponeerd?“, tien tegen één dat u 'Bach' zou mompelen en u op uw andere zij draaien. Bent u heel goed thuis in de wereld van de koralen, dan prevelt u misschien nog: „Kein Aug hat je gespürt, kein Ohr hat mehr gehört solche Freude“, voordat u weer indommelt. En inderdaad is *Wachet auf* vooral bekend geworden door het majesteitlijke koraal dat Bach er van gemaakt heeft. Wie ooit in een koor heeft meegezongen, raakt dat jubelende slot nooit meer kwijt: „Wir singen froh: Io, io, ewig in dulci júbilo!“ Toch is Bach niet de oorspronkelijke componist. Melodie en tekst zijn afkomstig van éénendezelfde man: de laatste 'meesterzanger' van de Lutherse Reformatie. Hij sloot een periode af die begonnen was met de *Silberweise* van meesterzanger Hans Sachs.¹ Die *Silberweise* heeft dikwijls als voorbeeld voor volksliederen gediend, maar is ook een prototype geworden voor veel kerkliederen uit de Lutherse traditie.² De vorm waarin dit soort liederen geschreven is, heet de *Bar-vorm*. Een *Bar-melodie* vangt aan met een *Aufgesang*, dat uit twee *Stollen* bestaat, d.w.z. dat de melodie van de eerste en tweede regel in de derde en vierde herhaald wordt. Vervolgens sluit ze af met een *Abgesang*, dat vaak uit drie regels bestaat (zie bijvoorbeeld gez. 402 en 344), maar ook (aanzienlijk) langer kan zijn, zoals bij *Een vaste burcht* (gez. 401), *Een rijke schat van wijsheid* (gez. 326) en *Dankt, dankt nu allen God* (gez. 44). In *Wachet auf* (262) is de muzi-

kale structuur nog wat ingewikkelder en rijker: de twee *Stollen* van het *Aufgesang* bestaan elk uit drie regels en het *Abgesang* bevat maar liefst zes regels, waarvan sommige (rijmende) regels uiterst kort zijn. Het eigenaardige van een *Bar-melodie* is, dat ze eindigt met een regel die nergens op rijmt, een 'losse' regel dus. In *Wachet auf* is de dichter hiervan afgeweken in de tweede strofe (en min of meer in de derde). In het Liedboek is in veel *Bar-liederen* die uit het Duits zijn vertaald, de slotregel rijmend gemaakt.

Meesterzanger

Meesterzanger was iemand wanneer hij de melodie bij zijn eigen tekst schreef. Luther was zo'n *Meistersinger*: bij zijn liedteksten schreef hij zelf de melodie in de *cantus firmus* (toen de tenor, nú de sopraan-partij), waarna hij het resultaat aan een beroepscomponist overhandigde, die er, zoals Luther het uitdrukte, „een hemelse reidans van noten omheen speelde“, m.a.w. een vierstemmige zetting verzorgde. Het voordeel van deze werkwijze was dat het lied een melodie meekreeg die de tekst *presenteerde*: zie b.v. Luthers *Aus tiefer Not* (E.K.G. 195), waarin zowel de *diepte* als de *nood* muzikaal zijn uitgebeeld: de eerste met een lage, de tweede met een hoge noot. Later kwam de gewoonte in zwang om geestelijke liederen te dichten op bestaande melodieën van wereldlijke teksten. Zo is *Lof zij de Heer, de almachtige Koning der ere* (gez. 434) geschreven op de wijs van een loflied op de ogen van een mooi meisje: '*Seh' ich nicht blinkende flinkende Sterne aufgehen?*' Dergelijke kerkliederen noemt men *contrafacten*. Maar langzamerhand won de beroepscomponist veld: de tekst van de dichter werd door een componist van een (nieuwe) melodie voorzien. Beets schreef zijn kerstlied *Daar is uit 's werelds duistre wolken* (gez. 26) op de wijs van Psalm 98, maar Johannes Gijsbertus Bastiaans schreef er in 1868 een eigen melodie bij. Ook gezang 179, *Wie heeft op aard de prediking gehoord*, een lijdenslied bij Jesaja 53, werd door Nicolaas Beets op een psalmwijs geschreven (Ps. 22), maar naderhand door Bastiaans van een nieuwe melodie voorzien. Het schrijven van teksten en melo-

dieën was een zaak van 'specialisten' geworden; in de tijd van de Meistersinger waren ze nog één. (Overigens is een goede componist zeer wel in staat een melodie te schrijven die de tekst van de dichter *presenteert*.) De laatste *meesterzanger* was Philipp Nicolai: met zijn koraal *Wachet auf ruft uns die Stimme* sloot hij in 1599 een boeiende episode uit de geschiedenis van het kerklied af.

Calvinistenvreter

Philipp Nicolai (1556-1608) heette in werkelijkheid Philipp Rafflenbühl: een ongezellige naam die we maar zo snel mogelijk weer moeten vergeten. Rafflenbühl stond bekend als een fervente calvinistenvreter. Wie meent dat een kerklieddichter vanwege de aard van zijn amb(ach)t wel een irenische persoonlijkheid moet zijn, vergist zich. Grote gevoeligheid, waarmee het dichterschap vaak gepaard gaat, levert eerder een gecompliceerde dan een serene persoonlijkheid op. Meer dan eens was strijdbaarheid een opvallend kenmerk van dichters van kerkliederen.³ Zo had Maarten Luther wel een beminnelijke, maar niet bepaald een verdraagzame aard. Hij weigerde een delegatie van Zwinglianen bij het afscheid de hand te drukken en schold hen uit voor 'vervloekte sacramentariërs' (Dit in tegenstelling tot Calvin, die veel zachtmoediger oordeelde over andersdenkenden binnen de Reformata en wiens optreden veel bescheidener was). En de Lutherse dichter Paul Gerhardt, die zoveel irenische gezangen heeft geschreven, was een zó fervent Lutheraan, dat hij zich nauwelijks kon voorstellen dat Calvinisten echte christenen konden zijn. Het conflict tussen Lutheranen en Calvinisten spitste zich toe op de leer over het Avondmaal. Hoewel Luther de Roomse leer van de transsubstantiatie afwees, meende hij toch dat Christus lichamelijk in brood en wijn aanwezig is. Dit hing samen met zijn opvatting dat Christus ook naar zijn menselijke natuur alomtegenwoordig is. Calvinisten en Zwinglianen zagen in brood en wijn enkel een teken van Jezus' verscheurde lichaam en zijn vergoten bloed. Wij kunnen ons dit conflict nauwelijks meer indenken, maar mensen die generaties lang gewend waren geweest aan de magie van de mis moeten het gevoel hebben

gehad dat hen door de meer Schriftuurlijke Calvinistische opvatting over het Avondmaal iets moois en mystieks werd afgepakt.⁴ Luther bood een soort tussenoplossing.

Philipp Nicolai heeft een niet gering deel van zijn leven gewijd aan het verdedigen en staven van de Lutherse avondmaalsleer. Soms ging hij daarbij zo fel te keer en liet hij zich zo krenkend uit over het Calvinisme, dat hem in 1950 in de stad Marburg de docteursbul werd ontnomen. Vier jaar later ontving hij die alsnog in Wittenberg, de bakermat van het Lutheranisme. In 1596 ontving hij een beroep uit Unna, waar in datzelfde jaar de Calvinisten, die door vluchtelingen uit de Nederlanden werden gesteund, door de Lutheranen waren overwonnen. De Lutheranen wensten nu een 'sterke figuur' als predikant en die kregen ze in de persoon van Nicolai, die zich ook in Unna niet onbetuigd liet als polemist en als...

De verandering

„Wat gebeurde er toen?” zou Feike ter Velde gevraagd hebben. Net als Ter Velde laten we Nicolai zelf zijn verhaal vertellen.⁵ In 1597, precies vierhonderd jaar geleden, brak de pest uit. De man die gewend was door boeken omgeven te zijn, was plotseling, zoals hij zelf schreef, 'omgeven door huizen die met de pest besmet zijn, als het ware belegerd.' 'Ik woon alhaast op het kerkhof', schreef de geleerde man, 'waar dagelijks wel vierentwintig, zevenentwintig, negenentwintig, dertig lijken ter aarde worden besteld. Ik gebruik afweermiddelen tegen de pest, vooral wanneer de bezwangerde lucht een schadelijke geur verspreidt en het kerkhof niet zelden een stinkende damp uitademt. Mijn reukwerk bestaat hoofdzakelijk uit de onafgebroken gebeden tot God. Door Gods genade ken ik geen vrees. Maar als ik over niets anders meer hoor praten dan over het begraven van lijken, dan grijpt mij de vrees aan dat ik iets anders zou denken dan het enige: ik leef in Christus, ik sterf in Christus; of ik leef of sterf, ik ben van Christus, wiens genade mij moge beschaduen.'⁶

Nicolai overleefde de epidemie. Begin 1598 schrijft hij: „De pest is voorbij en door Gods genade ben ik goed gezond. Gedurende de hele pesttijd heb ik alle strijd terzijde gezet en mij gewijd aan mijn gebeden en aan het goed nadenken over het eeuwige leven en de toestand der beminde zie-

len in het hemelse paradijs vóór de jongste dag.”

Deze periode van geestelijke inkeer en bezinning vond haar weerslag in een boekje dat in 1599 verscheen en als titel meekreeg: *Freudenspiegel des ewigen Lebens*. Het boekje bevatte reukwerk tegen de (zwarte) dood in proza en poëzie. Nicolai had vooral troost geput uit middeleeuwse lectuur die in zijn tijd aan Augustinus werd toegeschreven, maar in werkelijkheid van de mysticus Bernard van Clervaux afkomstig was. En daarmee maakte de steil-orthodoxe Lutheraan onverwacht een draai in de richting van de (middeleeuwse) mystiek: de pest had aan zijn weldoortimmerde huis geknaagd.⁷ Die plotselinge hang naar mystiek bespeuren we het sterkst in een van de twee gezangen die hij in die periode had geschreven en die hij in zijn *Freudenspiegel* publiceerde. Ik bedoel het koraal *Wie schön leuchtet der Morgenstern* (in het Liedboek treffen we onder gezang 157 een vertaling aan), dat diepere wortels lijkt te hebben in de erotiek van het Hooglied dan in de Persoon van Christus, zoals die ons in de evangeliën en de brieven verkondigd is. Ondanks de vele aan

de pest had aan zijn weldoortimmerde huis geknaagd

de Bijbel ontleende beelden dreigen in dit lied de gevoelens die de dichter voor Jezus koestert de Christus der Schriften Zelf te verdringen.

Opwekkingsliederen

Ik heb het gevoel dat Nicolai van de ene extreem in de andere gevallen is. Zoals een zeer verstandelijk ingestelde gereformeerde die plotseling hoog-charismatisch wordt. Of, beter voorbeeld: een jurist, gespecialiseerd in het huwelijksrecht, die op dat gebied verdienstelijke boeken heeft geschreven, maar nooit tijd heeft gevonden om zijn vrouw te laten voelen dat hij van haar houdt. Tijdens een crisis wordt hij zich dit opeens pijnlijk bewust en van de weeromstuit heeft hij de neiging zich sentimenteel te gaan gedragen. Zijn lang weggestopte gevoeligheid gaat zich uiten in onnatuurlijke *gevoelerigheid*. Dat betekent niet dat die man niet echt van zijn vrouw houdt, maar zijn uitingen heb-

ben iets verknijpt. Zo was dat ook met Nicolai: in al z'n dogmatische hoekigheid en zijn sentimentele weekheid klinkt echte liefde tot Christus door. Zoals je dat ook kunt hebben in sommige Opwekkingsliederen, waarvan je wel aanvoelt dat ze echt gemeend zijn, maar die je toch niet zonder (gepaste) gêne in een kerkdienst kunt meezingen: daarvoor klinken ze te 'week'.

Tussen allerlei stichtelijke overdenkingen, waarin Nicolai zijn schapen troost met een toekomst waar de dood geen vat op heeft (dus niet: „Kop op, jullie zijn er nog!”), maar: „Jullie beste jaren moeten nog komen!”), treffen we nog een gezang van zijn hand aan, het hierboven genoemde *Wachet auf, ruft uns die Stimme* (gez. 262). Hier ontmoet Nicolai aan het sentimentele. Het verschil met *Wie schön leuchtet* (157) is, dat in dat lied de bruid van Christus uit Psalm 45 de vrome christenziel was, terwijl in dit lied (262) de bruid van Christus door de *gemeente* wordt gevormd. Zo klinkt als vanzelf een zuiverder, bijbelsere toon. Volgende keer hoop ik dit gezang te bespreken. Beide liederen hebben – typografisch – de vorm van een avondmaalskelk: ook na de ramp bleef Nicolai zijn levensstrijd getrouw.

Zielszorger, polemist, dichter

In 1601 nam Nicolai een beroep uit Hamburg aan, waar hij nog zeven jaar heeft gewerkt. Hij was er gevierd als voorganger en als zielszorger: hij werd wel een 'nieuwe Chrysostomus' genoemd. Ook zijn polemische arbeid zette hij voort: toen de pestdampen waren opgetrokken, rook hij het front weer. Feike ter Velde zou misschien gearzeld hebben of hij hem wel voor zijn programma moest uitnodigen. In 1602 verscheen zijn belangrijkste dogmatische werk, waarin de Lutherse avondmaalsleer grondig is geboekstaafd: *Sacrosanctum omnipresens Jesu Christi mysterium*, ofwel: *Het hoogheilige (of: onaantastbare) mysterie van de alomtegenwoordigheid van Jezus Christus*. Op 16 oktober 1608 overleed Nicolai: hij ligt in het koor van de Hamburger Katharinenkirche begraven. Daar wacht zijn lichaam op de laatste bazuin, die hij in de eerste regels van zijn *Wachet auf* zo muzikaal heeft weten te verbeelden.

Noten

1. Misschien kent u Hans Sachs uit het Huldegedicht aan Singer van Paul van Ostaïjen, waarin deze de stelling poneert dat Meestersinger Hans Sachs recht heeft op een Singer-naamastien.

Daar zit een diep-mooie gedachte in, met name voor de fabrikant. Zo worden, met een variant op Achterberg, cymbalen tot symbolen in het uur van de Sterreklame.

2. Voor meer informatie over Hans Sachs en Philipp Nicolai kunt u het register van persoonsnamen in het Compendium bij het Liedboek voor de kerken, een uitgave van de Prof.dr. G. v.d. Leeuwsichting, raadplegen.

3. Dit hangt ook samen met de omstandigheid dat kerkliederen meer dan eens middenin de strijd der geesten gesmeed werden en als wapens in die strijd gehanteerd (Ambrosius, Luther, Blumhardt). Maar daarover een andere keer meer.

4. Overigens mogen Calvinisten zich gerust eens afvragen hoe 'bijbels' een gemeenschapsmaaltijd is waarbij de tijd die men met elkaar aan tafel doorbrengt korter duurt dan de tijd die de predikant nodig heeft om uit te leggen waarom men aan tafel gaat en hoe men aan tafel dient te gaan.

5. U vindt het verhaal in het Compendium (zie noot 2) bij gezang 157.

6. Hier kwam de Lutheraan op hetzelfde punt uit als waarmee de (gereformeerde) catechismus begint: „Wat is uw enige troost, beide in leven en sterven? Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben!”

7. Natuurlijk is er verband aan te wijzen tussen zijn felle verdediging van een mystieke avondmaalsleer en zijn vatbaarheid voor mystiek gedachtengoed uit de middeleeuwen, maar Nicolai zelf heeft deze gebeurtenis toch vooral als een (al dan niet tijdelijke) wending in zijn leven ervaren. We moeten zijn getuigenis van 'geloofsverdieping' op z'n minst serieus nemen.

8. Het levensverhaal van Nicolai vindt u op blz. 1223 e.v. in het Compendium; en in zijn artikel 'Het kerklied van Lutherse huize, muzikaal gezien' gaat Willem Mudde op blz. 71 en 72 van het Compendium op de twee koralen van Nicolai in. Ook Jan Wit schrijft op blz. 52 van het Compendium over de gezangen van Nicolai.

De fout bij de ander

H. Algra, Den Helder

Ze waren nog jong. Ze hadden 3 kleine kinderen; 2 dochters en een zoon. En ze wisten precies hoe die opgevoed moesten worden. Anders dan thuis, natuurlijk. Nee, hun ouders die hadden van de opvoeding weinig terecht gebracht.

Ze wisten natuurlijk ook hoe anderen hun kinderen op moesten voeden. Tijdens een gemeenteavond vertelde een moeder dat ze het moeilijk vond om haar kinderen stil te laten zitten tijdens de kerkdienst. De reactie van de vader van de jonge kinderen was: "Dan moet je ze maar beter opvoeden!" Geen spoor van betrokkenheid, van meeleven. De fout lag bij de ander....

De kerk deugt niet

In de kerk deugde er meer niet dan wel. Er werd niet goed gezongen, veranderingen werden te traag doorgevoerd, de dominee kon niet goed preken. Ze besloten om zich te onttrekken. De wijkouderling kwam voor een voldongen feit te staan; het besluit was al genomen. Maar, had de ouderling toen gevraagd, kunnen jullie je gaven dan toch niet inzetten in onze gemeente? De reactie: "Van deze kerk kunnen we geen lid zijn; er kan helemaal niks!" De fout lag bij de anderen.

Op school

Het lukte niet erg met de zoon op school. De oudste dochter kon goed leren, maar de tweede ging maar met moeite van groep 3 naar groep 4. Ze had een verkeerde juf, die de kinderen onvoldoende discipline bij bracht. De dochter werd van school gehaald, naar een andere school, weg van haar vriendjes en vriendinnetjes. Ook op de nieuwe school lukte het niet. Tenminste: de zoon haalde nóg geen hoge cijfers. Maar ja, dat zat in het Nederlandse schoolsysteem, dat deugde niet. De fout lag bij de ander....

Het werk

De vader kreeg problemen op zijn werk. Hij weigerde bepaalde werkzaamheden uit te voeren. De vakbond ging zich er mee bemoeien. Het werd

een slepende zaak. Uiteindelijk besloot de kantonrechter om de arbeidsovereenkomst de ontbinden, er was sprake van een duurzaam verstoorde arbeidsverhouding. Natuurlijk deugde de werkgever niet, maar aan de vakbond had je ook niets, ze hadden het verkeerd gedaan. De fout lag weer bij de ander.

Drugs

Op het voortgezet onderwijs haalde de oudste dochter goede cijfers. Totdat ze veranderde. Het ging niet meer, ze had er geen zijn meer in. 's Avonds kwam ze laat thuis, in het weekend kwam ze soms helemaal niet thuis. Ze had veel kritiek op haar ouders. Ze waren er nooit, je kon niet met ze praten, ze hadden het altijd over andere dingen, ze hadden de verkeerde muziek aan.

De mentor nam contact op met de ouders. Het was gebleken dat de dochter op school handelde in XTC en marihuana. Er was een klacht binnen gekomen van andere ouders. De schoolleiding wilde er werk van maken, maar daar de ouders ook bij betrekken. De dochter werd aangesproken op haar gedrag. De ouders waren het absoluut oneens met deze gang van zaken. Wat hadden zij er mee te maken? Ze dienden een klacht in tegen de schoolleiding. De school had er maar beter op moeten letten dat hun dochter geen drugs zou verhandelen. Opnieuw lag de fout bij de ander....

Niets geleerd

Tussen het verhaal van de gemeenteavond en de geschiedenis van de oudste dochter lag 10 jaar. Toen er iets niet goed ging in een ander gezin, wisten de ouders precies wie de fout maakte. "Dan moet je ze maar beter opvoeden." Als er iets niet goed ging in het eigen gezin, wisten de ouders ook precies waar het aan lag. Het lag altijd aan de ander. Wie altijd de fout bij een ander zoekt, kan zelf nooit iets leren.

Helpen, lijden, orthodoxie

H. Algra, Den Helder

Door de eeuwen heen hebben christenen zich ingezet voor de hulp aan mensen die niet voor zichzelf op kunnen komen. Zo ontstonden christelijke ziekenhuizen, weeshuizen, psychiatrische inrichtingen en tehuisen voor verstandelijk gehandicapten.

Bestaat er een verband tussen de christelijke levensovertuiging en de hulp aan mensen die zorg nodig hebben? Wat zijn de motieven waarom iemand helpt? Die vraag hield de heer A. Bult bezig. Hij ondervroeg studenten verpleegkunde aan 'De Vijverberg' in Ede. Het onderzoek mondde uit in een proefschrift dat in een handelseditie bij Uitgeverij Kok verscheen.

Onderbouwing

Voordat het feitelijke onderzoek begon, moest er veel werk worden verzet. Eerst moest een theoretisch kader worden opgezet. Wat verstaan we nu precies onder helpen, lijden en orthodoxie? Vervolgens: hoe vertaal je die theoretische gegevens in goede vragen aan de studenten? Tenslotte: hoe kunnen de gegevens op een wetenschappelijk verantwoorde wijze worden verwerkt, zodat de uitkomsten betrouwbaar zijn?

Waarom helpen we?

De eerste drie hoofdstukken uit het proefschrift behandelen de thema's helpen, lijden en orthodoxie. Waarom helpen we? Omdat de ander er beter door wordt, omdat we er zelf beter van worden, of hebben helper en lijdende er beiden profijt van? Of spelen onze schuldgevoelens ons anders parten? Dr. Bult baseert het pastorale en diaconale werk van de kerken o.a. op Leviticus 19 vers 9 tot 19a: de rand van het (oogst)veld moet blijven staan ten behoeve van het levensonderhoud van de wees en de vreemdeling, een dove mogen we niet vervloeken en voor een blinde mag geen struikelblok neergelegd worden. Een indrukwekkend bijbelgedeelte, maar kijken we nu nóg zo naar de hulpverlening? Zien

we hulp als een opdracht van God? Of overheersen in onze tijd meer 'horizontale' motieven?

Interessant zijn de gegevens van een Amerikaans onderzoek. Zowel orthodoxe-, als vrijzinnig-protestanten vinden hulp aan de ander belangrijk. Ze verschillen in de motivering achter de hulp: de eerste groep ziet hulp als een doorvertaling van het geloof (God vraagt het van ons); de vrijzinnig-protestanten geven de eigen keuze als motief aan: je beslist zelf of je helpt; door het geven van die hulp word je meer mens.

De heer Bult was benieuwd naar het antwoord op de vraag waarom de studenten van 'De Vijverberg' hulp bieden. Zien ze een koppeling met hun geloof in God, of overheersen de 'horizontale' motieven van een geseculariseerde samenleving?

Van roeping tot beroep

Het onderzoek van dr. Bult richt zich op de verpleegkundige. Vroeger was ze een vrouw: zorgzaam, zichzelf wegcijferend, een vervangend moeder; haar werk was haar roeping. Vooral in het Rooms-Katholieke denken heeft dit *moederschapsmotief* een grote rol gespeeld. Professionaliteit en kennis kregen weinig aandacht. Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er veel. Meer mannen werden opgeleid als verpleegkundige; de opleiding werd meer kennis-gericht. Inmiddels is de verpleegkunde een zelfstandige discipline geworden, waarbij ook management en efficiency veel aandacht krijgen.

Help-motieven

Door de overgang van roeping naar beroep doen nieuwe help-motieven hun intrede, zoals: "Ik help, omdat ik een inkomen voor mijn gezin moet verwerven"; "Ik help op een efficiënte manier, overeenkomstig mijn vakken-nis, omdat ik denk dat de zieke daar het meeste baat bij heeft" en "Ik help, omdat het mij aanzien geeft (mijn vak aanzien heeft)." Uit het literatuuronderzoek van Bult blijkt, dat er een breed scala aan motieven bestaat, waarom mensen helpen. Soms laten deze motieven een duidelijk verband zien met de christelijke geloofsovertuiging, zoals het *heiligmotief* (bijv.:

"Ik help, want hierin ga ik lijken op de helpende Christus"), en het *evangelisatiemotief* (bijv.: "Ik help, want daaraan kan een zieke de liefde van God ervaren"). Andere motieven benadrukken de onderlinge solidariteit en zijn daarmee meer 'horizontaal' gericht.

"God lijdt mee met de lijdende mens en als ik help, verlicht ik daarmee ook het lijden van God." Bult voegt aan dit motief toe: "Voor Gereformeerd-theologische denkers een minder verdraaglijk tot onverdraaglijk model; de kijk op de mens is voor hen veel te pretentius en te horizontaal." Uiteindelijk komt Bult tot 9 reeksen van 'helpmotieven'. Van al deze motieven geeft hij een aantal voorbeelden.

Waarom bestaat het lijden?

Ook bij de visies op het lijden biedt Bult concrete handvatten om bepaalde antwoorden te kunnen plaatsen. Als iemand beweert dat lijden een straf van God is, geeft dat een beeld van hoe die persoon tegen God en tegen het lijden in deze wereld aan kijkt (de *vergeldingsvisie*). Van recenter datum is de gedachte dat God Zelf met de lijdenden meelijdt (de *compassievisie*). Sommigen denken dat God een eind wil maken aan het lijden, maar het niet kan (weerloos is). Omgekeerd bestaat het beeld van een God die veraf is en onbewogen: het lijden doet God niets (de *apathische visie*). Onder invloed van o.a. Barth en Bonhoeffer ontwikkelde zich het idee dat het lijden van de één -door God- tot een goede zaak wordt voor de ander (de *plaatsvervangingsvisie*). In de *mystieke visie* denkt de mens dat het lijden een diepere eenheid met God geeft. In de *pedagogische visie* wordt er vanuit gegaan dat het lijden een (positieve) opvoedkundige waarde heeft: door het lijden wordt de mens een beter mens. In de *planvisie* past het lijden in het plan van God. Bult verwachtte dat de orthodox georiënteerde studenten van 'De Vijverberg' zich vooral zouden kunnen vinden in de eerste en in de laatstgenoemde visie op het lijden.

Orthodoxie

Het derde hoofdstuk gaat over de vraag welke opvattingen als orthodox (reformatorisch) omschreven kunnen worden. Bult baseert zich hierbij o.a. op onderzoek van Stoffels en Jonkers. Opmerkelijk is het onderscheid tussen de *reformatorische orthodoxie* ("de geloofseigenschap van de Nederlandse evangelische beweging") en de *traditioneel gereformeerde orthodoxie* ("de geloofsoriëntatie gaat terug op

het geloof der vaders van de 16e en 17e eeuw). Ook in dit hoofdstuk werkt Bult de opvattingen uit in concrete uitspraken. Bij de *reformatorische orthodoxie* past een uitspraak als: "Er bestaat een God die zich met ieder mens persoonlijk bezig houdt." De *traditioneel gereformeerde orthodoxie* legt o.a. een sterke nadruk op het belang van de Gereformeerde belijdenisgeschriften als meest zuivere uitleg van de Bijbel. Overigens onderscheidt Stoffels het zgn. *opwekkingsgeloof* van de *reformatorische orthodoxie*; het *opwekkingsgeloof* legt sterk de nadruk bij de werking van de Heilige Geest en vindt zijn wortels in piëtistische opwekkingsbewegingen in de 19e eeuw. Voor de *reformatorische orthodoxie* geldt de Bijbel als toetssteen. Bult beschrijft nog andere vormen van orthodoxie, om te eindigen bij de *hedendaagse geloofsovertuigingen* ("Ik tref God aan in de echte ontmoeting met mijn medemens"). Het zou interessant zijn om de in dit hoofdstuk genoemde opvattingen eens te toetsen binnen de Nederlands Gereformeerde kerken: bij welke uitspraak voelen de leden van onze kerken zich het meeste thuis?

De religieuze oriëntatie

Na het gedeelte over orthodoxie gaat dr. Bult in op de zgn. *religieuze oriëntatie*: waarom gelooft een persoon op

geeft de kerk wel antwoord op vragen waar verpleegkundigen mee worstelen?

deze manier? Uitspraken die passen bij de religieuze oriëntatie zijn bijvoorbeeld: "Het geloof is mij tot steun", "ik blijf me telkens afvragen wat het geloof in mijn leven betekent", "ik moet altijd voor mijn geloof uit durven komen". Dit laatste voorbeeld valt onder de zgn. *religieuze getuigenis-oriëntaties*. Opvallend daarbij is vooral het accent op het *moeten*. Uit de literatuur blijkt dat een verschillende religieuze oriëntatie te maken heeft met verschillende visies op het lijden, de dood en het 'waarom' van het hulp bieden. En: als er altijd van alles 'moet' help je anders dan wanneer je je als helper in de eerste plaats geborgen weet.

Kanttekeningen

Het voorgaande gedeelte vormt een samenvatting van de theoretische gegevens die A. Bult nodig had om zijn onderzoek gestalte te kunnen geven. Al lezende bekruipt je de vraag: wordt het geloof niet teveel uit elkaar gehaald? Ben je met zo'n onderzoek niet net zo bezig als de (karikatuur van de) bioloog die stamper en meeldraden onderzoekt en niet meer ziet hoe mooi de bloem is? Een wetenschappelijk onderzoeker die het geloof uiteen probeert te rafelen in 'hapklare brokken' loopt het risico dat de verwondering over het geloof in een hemelse Vader plaats maakt voor menselijke verklaringen. Toch heeft het theoretische gedeelte van het onderzoek van dr. Bult mij in dit opzicht niet echt gestoord. Nergens proef je als lezer een toonzetting die een bepaalde uiting van het geloof zou kunnen devalueren. In zeker opzicht vond ik dit gedeelte ook verhelderend: het zette aan het denken over de relatie tussen de manier waarop we geloven en onze visie op christelijke hulp en op het lijden. Een met het voorgaande samenhangend punt is, dat het lastig is om de verschillende motieven uit elkaar te trekken. Bij mezelf bespeurde ik, de vragen overdenkend, voortdurend een aarzeling. Het kan zo zijn dat iemand, afhankelijk van de situatie waarmee hij onlangs geconfronteerd werd, enigszins 'schuift' in de beantwoording van de vragen. De zorg voor een tevreden patiënt die aan de beterende hand is roept andere reacties op dan de confrontatie met iemand die veel pijn lijdt en voor wie het lijden ontlasterende vormen aanneemt. De ontmoeting met een ziek familielid grijpt veel dieper in dan een medische behandeling van een persoon die anoniem is. In hoe verre werken die recente ervaringen door in de beantwoording van de vragen?

Onderzoek

In het tweede gedeelte van het boek wordt het onderzoek zelf beschreven. Begonnen werd met een serie open vragen over het lijden en het helpen. Bijvoorbeeld: "Kun jij in een paar eigen woorden de reden/ de oorzaak van het bestaan van lijden weergeven?" Duidelijk komt naar voren dat deze groep studenten oriënteringspunten kent: men geeft het lijden een plaats. Toch komt uit de antwoorden geen duidelijk verband tussen het lijden en de help-motieven naar voren. Bult: "Er valt geen patroon te ontdekken. De help-

motieven kunnen zowel transcendent ('verticaal') als profaan-levensbeschouwelijk zijn: deze help-motieven worden vaak zonder aarzeling naast elkaar gezet. Na deze voorlopige analyse volgt een verhandeling over de wetenschappelijke opzet van het onderzoek. Dit is een statistisch verhaal, dat de meeste *Opbouw*-lezers weinig zal interesseren. Tussen de statistische bewerkingen door vinden we uitkomsten van het onderzoek. Enkele gegevens die er uit springen: de vergeldingsvisie spreekt de studenten weinig aan; bij zo'n autoritaire God voelt de student zich niet thuis. Ook wil hij niet geïdentificeerd worden met een lijdelijk toeziende God. Wel stemt hij er mee in dat God over het lijden de regie in handen heeft, "en zo is het goed." Opmerkelijk is vooral dat er in dit opzicht in de loop van de studiejaar een verschuiving plaats vindt: geleidelijk kunnen de studenten zich minder vinden in het beeld van een God die afstandelijk en onafhankelijk handelt.

Op de vraag waarom men helpt komt een breed scala aan antwoorden naar voren. De meeste studenten antwoorden met: "omdat ok daarmee getuig van mijn geloof" en: "omdat God ons roept om de ander te helpen." Horizontale motieven als professionaliteit en de algemene menselijke solidariteit worden minder vaak genoemd. Men kan zich niet vinden in het antwoord dat men door hulp aan de zieke het lijden van God vermindert. De verwachting was dat vierdejaarsstudenten meer nadruk op de verpleegkundige professionaliteit zouden leggen, maar deze deskundigheid is voor hen juist minder belangrijk geworden.

Wat de vraag naar de 'leer' betreft: Bult constateert dat de studenten op 'De Vijverberg' in hun geloofsovertuiging in hoge mate orthodox-gereformeerd zijn. Dit komt ook tot uiting in de kerkgang: bijna tweederde van de studenten bezoekt twee maal per zondag de kerkdienst.

De leer van de kerk en het beroep van de verpleegkundige

We zeggen in onze postmoderne samenleving, dat de mens in zijn opvattingen in allerlei 'partjes' uiteen valt (*fragmentarisering*). Op zondag ben je orthodox in de leer, maar op maandag ben je een professioneel verpleegkundige die efficiënt handelt, maar die zich niet laat leiden door religieuze motieven. Bij de studenten aan 'De Vijverberg' is echter wel degelijk sprake van een verband tussen 'leer'

en 'leven'. Wel vermoed ik dat de vrij algemene afwijzing van het beeld van een vergeldend God die altijd volgens Zijn plan handelt niet strookt met datgene wat veel studenten op zondag in de kerk horen. Mogelijk maakt de confrontatie met het lijden dat ze hier toch anders over zijn gaan denken, zelfstandiger, meer los van thuis. In dat verband valt dan ook te verklaren waarom een vierdejaars student nog minder met dit beeld van de soevereine God instemt: door stages heeft hij inmiddels al veel lijden gezien. Dit is een signaal dat de kerken zich goed in de oren zouden moeten knopen: geeft men op dit punt wel antwoorden op vragen waar verpleegkundigen

bij zo'n autoritaire God voelt de student zich niet thuis

mee worstelen? Mijn indruk is dat er vaak sprake is van vervreemding tussen verpleegkundigen en de kerk, omdat men in de kerkelijke gemeente deze vragen niet herkent of hooguit met traditionele standaard-antwoorden komt. Dit brengt mij ook op de vraag: en hoe gaat het verder? Wat zijn de opvattingen van de ex-student van 'De Vijverberg' na 5 jaar werken in de praktijk, tussen niet-kerkelijke collega's? Biedt de kerk dan de ('reformatorische') steun die daarvoor in het kader van de opleiding aan 'De Vijverberg' werd gegeven? Het zou interessant zijn om daar een vervolg-onderzoek aan te wijden.

Een inhoudelijke vraag met betrekking tot het onderzoek is nog de volgende. Het onderzoek richt zich op de *verbaliteit*: de studenten moeten in de taal antwoord geven op hun beleving. Dat kan ook bijna niet anders. Het is echter niet denkbeeldig dat de gegeven antwoorden toch niet passen in de beleving. Mijn ervaring met het mondeling doorvragen op schriftelijk gegeven antwoorden in dit type situaties is, dat er soms andere inzichten achter de korte schriftelijke antwoorden liggen. Met andere woorden: het korte schriftelijke antwoord dekt de werkelijke motieven slechts gedeeltelijk: *wat we zeggen/schrijven is niet precies wat we bedoelen*. In dat opzicht zou een zgn. *kwalitatieve analyse* (het doorvragen op de motieven) nog antwoorden kunnen toevoegen.

Tenslotte

Dr. Bult heeft onderzoek gedaan naar een belangrijk thema. Er komen vragen naar voren die veel hulpverleners bezig houden. Met name het eerste gedeelte is ook van belang voor mensen die bezig zijn met een pastorale en/of theologische scholing. Jammer is dat een gedeelte van het boek, door het wetenschappelijk karakter van dat deel, niet zo toegankelijk is. Het zou goed zijn als er nog eens een korte en toegankelijke bewerking verscheen ten bate van de 'doelgroep'. Gezien zijn brede onderwijskundige ervaring verwacht ik dat Anne Bult hier zeker toe in staat is.

Naar aanleiding van: Dr. Anne Bult; Helpen, lijden, orthodoxie. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Theologische Faculteit Tilburg, mei 1997. Als handelseditie verschenen bij Uitgeverij Kok in Kampen; 170 bladzijden; Prijs: f 37,50

Ontvangen boeken

Marleen Ramaker,
*Leven zonder masker;
Geloof en praktijk aan de hand van
Rom. 12:9-21*
114 blz., f 19,95
ISBN 9050307892
Uitg.: Barnabas, Heerenveen

M.R. van den Berg,
*Het tweede boek Samuël;
Balans van een messiaans koningschap*
138 blz., f 24,90
ISBN 9060649397
Uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

J.I. Packer,
*Geen zee te hoog;
De actualiteit van het puriteinse ideaal*
159 blz., f 24,95
ISBN 9050306276
Uitg. Barnabas, Heerenveen

Jacqueline van der Waals,
*Schrijven moest ik als ik schreef;
Een keuze uit haar poëzie, ingeleid door
Henk van der Ent*
51 blz., f 24,90
ISBN 9061404320
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Jakob van Bruggen,
Het diepe water van de doop
104 blz., f 24,90
ISBN 9024261171
Uitg. Kok, Kampen

J.A. Koetsier-Schokker,
*Maaïke en Marijke helpen de blinden
Deel 13 (meisjesboek 6-11 jaar)*
91 blz., f 13,50 ISBN 9033625504
Uitg. De Banier, Utrecht

J.A. Koetsier-Schokker,
*Maaïke en Marijke naar de Veluwe
Deel 14*
82 blz., f 13,50
ISBN 9033625539
Uitg. De Banier, Utrecht

C.M. de Putter-Dekker,
*De voddenrapers van Bombay
(8-12 jaar)*
102 blz., f 13,90
ISBN 903362558X
Uitg. De Banier, Utrecht

J.D. van Leeuwen,
*Nergens veilig;
Het leven van Jan de Bakker
(8-12 jaar)*
60 blz., f 12,50
ISBN 9033625660
Uitg. De Banier, Utrecht

D. van Gelder,
De basis is liefde
256 blz., f 28,50
ISBN 9033625334
Uitg. De Banier, Utrecht

M.C. Logmans-Weltevrede,
*Rudi gaat zwerven
(jongensboek 9-12 jaar)*
122 blz., f 13,90
ISBN 9033625547
Uitg. De Banier, Utrecht

Hanny van de Steeg-Stolk,
*Bange uren
(8-12 jaar)*
53 blz., f 10,90
ISBN 903362561X
Uitg. De Banier, Utrecht

C.M. de Putter-Dekker,
*Een hond is mijn vriend
(8-12 jaar)*
83 blz., f 12,50
ISBN 9033625369
Uitg. De Banier, Utrecht

Arina Donk,
Wie zichzelf overwint
248 blz., f 28,50
ISBN 9033625423
Uitg. De Banier, Utrecht

F.W. Mout-van der Linden,
De wraak van Siphon (10 jaar en ouder)
56 blz., f 11,90
ISBN 9033625563
Uitg. De Banier, Utrecht

R. Mourits-den Boer,
Rieke en Henk de vriendjes van Knabbel
68 blz., f 12,75
ISBN 9033625679
Uitg. De Banier, Utrecht

Maayke van Maren,
Bij ons in de buurt;
een verhaal om voor te lezen aan kleu-
ters; een verhaal om zelf te lezen voor
kinderen die net lezen kunnen
56 blz., f 11,90
ISBN 9033625466
Uitg. De Banier, Utrecht

J.F. van der Poel,
Verborgene angst
287 blz., f 28,50
ISBN 903362527X
Uitg. De Banier, Utrecht

J.C. Ryle,
Zullen wij elkaar in de hemel kennen?
met C.H. Spurgeon e.a.
80 blz., f 14,75
ISBN 9033604221
Uitg. De Banier, Utrecht

Edna Gerstner,
Idelette Novelle,
gebaseerd op het leven van de vrouw
van Johannes Calvijn
140 blz., f 22,50
ISBN 9033625431
Uitg. De Banier, Utrecht

Martin Rutgers,
Een eenzame jager
168 blz., f 24,50
ISBN 9033625601
Uitg. De Banier, Utrecht

R. Hoogerwerf-Hollemann,
De schaar van het Jodinnetje
72 blz., f 12,75
ISBN 9033625628
Uitg. De Banier, Utrecht

M. Kanis,
Opsporing verzocht - Frits de Zwerver
144 blz., f 17,50
ISBN 9033625482
Uitg. De Banier, Utrecht

Nelly Klop-van der Bas,
Mary
(4-6 jaar)
88 blz., f 12,75
ISBN 9033625490
Uitg. De Banier, Utrecht

Lammert Houtjes,
Als het geluk verdonkert
(vervolg op: Als de liefde groeit)
263 blz., f 28,50
ISBN 9033625474
Uitg. De Banier, Utrecht

J.F. van der Poel,
Ingrid en Berry, ontvoering en ontsnap-
ping
(10-12 jaar)
128 blz., f 14,90
ISBN 9033625644
Uitg. De Banier, Utrecht

Jetty Hage,
Waarom Ellen huilde
234 blz., f 28,50
ISBN 903362544X
Uitg. De Banier, Utrecht

J.D. Heemskerk,
Een pad door de zee
261 blz., f 28,50
ISBN 9033625458
Uitg. De Banier, Utrecht

Janwillem Blijdorp,
De wraak van de bendeleider
De drie avonturiers, deel 7
(12 jaar e.o.)
160 blz., f 17,90
ISBN 9033625407
Uitg. De Banier, Utrecht

André Boeder,
De Dobbertjes en de dichtbijdief,
(8-10 jaar)
64 blz., f 11,75
ISBN 9033625415
Uitg. De Banier, Utrecht

Bas Mijster,
Veldslag te water
(jongensboek 12 jaar e.o.)
168 blz., f 17,50
ISBN 9033625571
Uitg. De Banier, Utrecht

Ina van Meeuwen-den Hoed,
Kim en Koos en de herfst;
een verhaal om voor te lezen aan kleu-
ters ...
64 blz., f 10,50
ISBN 9033625636
Uitg. De Banier, Utrecht

R. Mourits-den Boer,
Daan en Jeroen in groot gevaar
(8-10 jaar)
96 blz., f 13,90
ISBN 9033625555
Uitg. De Banier, Utrecht

E. Noorlander-van der Laan,
Wie wil er mijn oorhangers zien?
(meisjesboek 10-14 jaar)
144 blz., f 16,90
ISBN 9033625652
Uitg. De Banier, Utrecht

Ineke Baron-Janssen,
Zo'n vriend als Richard
(8-12 jaar), 40 blz.
f 9,90 9033625377
Uitg. De Banier, Utrecht

Kruimels van de tafel

Loods

Wie door de Geest van God geleid wor-
den, schrijft Paulus in Rom. 8:14, zijn
zonen van God. Kind van God zijn is
geen natuurlijke zaak, niet iets waar je
om zo te zeggen vanzelf inrolt. Om kind
van God te zijn moet je erkennen, dat je
uit jezelf de weg naar God niet vinden
kunt en hopeloos verdwaalt. Zolang we
op eigen kompas een eigen koers varen,
zijn we geen kinderen van God. Als een
schip een haven wil binnenvaren en
dwars door allerlei zandbanken moet
koersen, heeft het een loods nodig.
Als het schip weigert de loods aan
boord te nemen en zich niet aan diens
leiding wil overgeven, komt het niet in
de haven. Zo hebben ook wij een loods,
een gids, nodig om de haven binnen te
komen: de Heilige Geest. Hij bepaalt
onze koers en route. Hij zorgt ervoor dat
we niet vastlopen op de zandbanken.

Alleen wie het stuurwiel van zijn leven
en zijn plaats op de brug uit handen wil
geven en afstaat aan de Heilige Geest,
is kind van God. Daar hoeft je geen
angst voor te hebben, voegt Paulus
eraan toe. Die angst is wel menselijk.
Er zijn mensen die je gewoon niet bij
een ander in de auto moet laten meer-
den, omdat ze permanent zitten mee te
sturen en de neiging hebben het stuur
vast te pakken en van de ander over te
nemen.
Ze zijn bang zich aan de leiding van die
ander over te geven. Zo is de mens ook
geneigd bang te zijn, als hij de leiding
van zijn leven moet overdragen aan de
Heilige Geest.

Voor die angst is geen reden, zegt Pau-
lus. De Geest pakt ons onze vrijheid niet
af. Hij maakt ons niet tot slaven, maar
bevrijdt ons juist van onze fundamen-
tele slavernij en maakt ons tot zonen
van God. Want waar de Geest des
Heren is, daar is vrijheid.

M.R. van den Berg, Groningen

Gemeente-opbouw en evangelisatie

„Kerk is alleen kerk als zij er voor anderen is” (Dietrich Bonhoeffer)
J. Timmer-IZB

Bonhoeffer heeft dat mooi gezegd, zeker. Het is echter aan ons om zo'n uitspraak handen en voeten te geven. En dat kan. Laten we onszelf de volgende drie vragen stellen om op weg te gaan: 1. Waartoe weten we ons geroepen? 2. Wat hebben we in huis? 3. Aan wie hebben wij een boodschap?

1. Waartoe weten we ons geroepen?
U hebt waarschijnlijk net als ik de overtuiging dat de gemeente er niet is ten behoeve van zichzelf. Onze gemeente is geen doel, maar een middel, een instrument. Maar waartoe? Waar is onze gemeente goed voor? U hebt daar vast al eens over nagedacht. Als we de woorden van Jezus lezen door de bril van deze vraag, komen er heel wat passages boven die ons op het spoor van het discipelschap zetten. We zijn geroepen om Hem na te volgen. Dat betekent op gehoorafstand blijven, door de bijbel aan het woord te laten komen, door in gebed Hem te vragen ons duidelijk te maken wat Hij van ons wil in specifieke situaties. We zullen ontdekken dat Hij heel wat meedeelt door dat wat we elkaar te vertellen hebben. Als je er maar voor open wilt staan. Als je het maar legt naast wat in het Evangelie staat.

Het kan bepaald geen kwaad om daar eens echt tijd voor te nemen met elkaar. Stel jezelf en elkaar de volgende vragen: Wie zijn wij? In eigen ogen, in het licht van het evangelie, in de ogen van elkaar. Hoe ziet God ons? Hoe kijken mensen van buiten tegen ons aan? Wat verwachten ze van een gemeente? In welke verwachtingen zijn ze wellicht teleurgesteld?

2. Wat hebben we in huis?

Bij de vorige vraag kwamen we daar al wel mee in aanraking; je bent niet alleen iemand, je bent niet alleen een gemeente, je hebt ook iets (veel). Maar wat? Wat hebben we ontvangen? Zijn er manieren om erachter te komen wat mensen allemaal (niet) kunnen? Dat gaat niet zomaar. Het vraagt om een bepaalde manier van kijken naar elkaar. Je moet elkaar ook kennen en in vertrouwen nemen. Je

moet je door elkaar willen laten zeggen.

Ik heb gemerkt dat het gemeenschappelijk dienstbaar zijn voor christenen een grote ontdekking is.

Zij komen niet naar de kerk om gediend te worden, maar om elkaar te dienen. Het luidt een grote verandering in hun leven in. De nieuwe verantwoordelijkheid leidt tot afhankelijkheid. Als deze goed wordt verstaan, leidt ze tot groei in het geloof en in persoonlijkheid. Alle genadegaven van de Geest zijn ingesteld op de opbouw van de gemeente. De gemeente op haar beurt is geen doel op zich, maar instrument in Gods hand om anderen te bereiken. Het is een hartverwarmende en verrijkende ervaring om ingeschakeld te worden in die beweging van God.

3. Aan wie hebben wij een boodschap?

Er is een kentering waarneembaar in het denken van de mensen. Er is een groeiende behoefte aan eenheid, samenhang van de dingen, contact met en besef van het goddelijke in de wereld om ons heen. Bij velen gaat de interesse in de eerste plaats nog uit naar een goede baan, een huis en een relatie. Gericht op een comfortabel bestaan, gericht op het materiële. Ons past daarover geen (negatief) oordeel. Niet iedereen is op zoek naar hetzelfde. Je zou de zoekers grofweg in drie categorieën kunnen indelen: genotszoekers, gelukzoekers en zinzoekers.

Wie zijn de zoekers? Kunnen we hen wel ontmoeten? Zoeken ze het in de richting van de kerk? Zo niet, wat moeten we er dan mee? Kunnen we van mensen zoekers maken? Hebben wij wat te zoeken? Wat valt er bij ons zoal te vinden?

Het koninkrijk der hemelen is eveneens gelijk aan een koopman die mooie parels zocht; toen hij nu een zeer kostbare parel gevonden had, ging hij weg en verkocht alles wat hij had, en kocht die.

Het gaat om de koopman en zijn reactie op de ontdekking van een zeer kostbare parel. Er moet zorgvuldig en duidelijk gehandeld worden. Dat vergt voorbereiding en een zeer ingrijpende beslissing. We treffen iemand die zeer gericht zoekt.

De vondst veroorzaakt een grote verandering in zijn leven. Alleen door alles op te geven kan hij het begeerde verwerven. Daarmee is ook de zoektocht ten einde. Andere parels worden niet ontkend. Integendeel: de parel-

koopman was aldoor op zoek naar parels.

Dat lijkt me geen slecht uitgangspunt: de gemeente nodigt mensen uit om in hun leven op zoek te gaan naar het kostbaarste wat er is.

Dit artikel knipten wij uit: 'Hervormd Weekblad'. Wie het verband tussen kerk en evangelisatie niet ziet en honoreert heeft een averechtse visie op het kerk zijn en een verkeerde kijk op wat evangelisatie inhoudt. De verkondiging van het evangelie naar binnen en naar buiten toe is van levensbelang voor de gemeente van Christus. Tot die taak door God te worden verwaardigd moet voor de gemeente een grote vreugde zijn. Een kerk, die niet werft, sterft! Daarom is het goed de inhoud van bovenstaand artikel goed op zich te laten inwerken.

Enschede, O. Mooiweer

Boekbespreking

Cursus bij kaarslicht

Een door D. Deddens van aantekeningen voorzien uitgave van (een eerste serie van) negen lezingen die K. Schilder heeft gehouden in Groningen in de winter van 1944/45. Het is de bedoeling dat t.z.t. nog zo'n deeltje zal verschijnen met opnieuw negen lezingen van Schilder.

Twee zinnen uit het "Ten Geleide":

"Deze voordrachten hebben hun historische waarde. () Maar de uiteenzettingen van Schilder hebben ook een duidelijke actuele waarde".

Met de eerste uitspraak kan ik het zonder bezwaar eens zijn; van de tweede ben ik na kennisname van deze brochure minder overtuigd. Wat voor de één blijkbaar actueel is, is dat voor een ander niet automatisch ook.

Cursus bij kaarslicht, Uitgeverij Woord en Wereld, Bedum, 1997.

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

Van onder de dijk

Als je in Zaltbommel in westelijke richting de Waaldijk op gaat, zie je direct, dat, nu de werkzaamheden voor de dijkverzwaring zijn voltooid, er weer een mooie dijk is gekomen. Als je bij Gameren komt, zie je, dat de oude dijkbebouwing is gehandhaafd en dat er in de uiterwaarden stukken nieuwe dijk zijn aangelegd. En verderop is men druk bezig om van de uiterwaarden een prachtig natuurgebied te maken.

Na Gameren zie je het dorp Nieuwaal. Daar is mijn vader geboren, in een klein huisje onderaan de dijk in de Beemsteeg. In 1900 brandde het huisje af en toen het huisraad naar buiten was gebracht (dat was niet zo'n groot karwei) kwam één van de kinderen tot de ontdekking, dat de kleine Gijsje nog in huis was. Snel is ze gered. De familie ging toen verhuizen naar een iets groter huis in dezelfde steeg. Dat huis is er nog. Er is wat aangebouwd, maar het is nog steeds niet groot. Daar hebben m'n grootouders met hun 8 kinderen gewoond. M'n vader was graag onderwijzer geworden. Dat kostte geld en dat was er niet. Een aannemer in het dorp wilde de studie betalen. Hij zag blijkbaar iets in de jonge Teunis. Hij wilde zelfs m'n grootouders schadeloos stellen voor de gedeelde inkomsten. Ze gunden hun zoon natuurlijk het allerbeste, maar zoiets konden ze toch niet aannemen... Die aannemer woonde in een mooi huis op de dijk. Als ik er langs kom, kijk ik er altijd even naar. Hoe zou het met mijn vader gegaan zijn als...

Hij heeft er zijn leven lang last van gehad, dat hij niet kon worden wat hij wilde. Misschien is hij ook wel eens opstandig geweest, maar dat heb ik nooit gemerkt. Hij heeft het ook wel aanvaard en de talenten, die hij had gekregen, gebruikt. M'n vader kon dus niet 'verder leren'. Dat betekende, o.a. dat hij op 12-jarige leeftijd bij een binnenschipper ging werken als leerling-machinist. In de nacht van zondag op maandag liep hij naar Kerkdriel (aan de Maas). Dat was 12 km. Zaterdagmiddags liep hij weer terug. Later werd hij machinist op de gemeentelijke Waterleiding te Zaltbommel. En toen hij door een ongeluk dit werk niet meer kon doen, werd hij meteropne-

mer bij de Gasfabriek. In de kerk was hij actief in de evangelisatiecommissie, als diaken en ouderling. En hij kwam ook nog een beetje in het onderwijs terecht, zondags op de zondagsschool. En vertellen kon hij.

Mensen krijgen in het leven verschillende kansen. Dat was vooral vroeger het geval. Voor de één is er in dit opzicht voorspoed, voor de ander is er tegenspoed. Maar voor allen is er Jezus, Die ons door alles heen draagt. M'n vader dichtte: 'Als ik Jezus maar heb'. Dat was voor hem niet zo iets als 'als het maar waar is'. Hij had Jezus, omdat Jezus hem had.

P.C. van Wijk Zaltbommel

Als ik Jezus maar heb

*Als ik Jezus maar heb, ik vrees dan geen kwaad,
wat het leven mij brengt, 't kan niet deren.
Of het dan door voor- of door tegenspoed gaat,
Zijn hand zal mij lijdzaamheid leren.*

*Als ik Jezus maar heb, als satan mij tart,
mij aanvecht en staat naar het leven,
Zijn hand houdt mij vast en ik rust aan Zijn hart,
Zijn naam reeds zal satan doen beven.*

*Als ik Jezus maar heb in het uur van gevaar,
als zorgen en dood mij omringen,
Hij drukt mij de hand, 'k word Zijn bijstand gewaar,
Hij doet mij in nood van Hem Zingen.*

*Als ik Jezus maar heb, als de toekomst gehuld
in het donkerste duister mag wezen,
Hij schraagt m' als ik wankel en schenkt mij geduld,
Zijn licht doet geen donkerheid vrezen.*

*Als ik Jezus maar heb, als het stervensuur slaat
en al wat mij bindt wordt ontbonden,
't is Hij, Die met mij in de doodsvalei gaat,
de schrik van de dood heeft verslonden.*

T. van Wijk † 12 februari 1973

Zo is het genoeg

Wie zich als Nederlandse dominee geroepen voelt naar Afrika te gaan voor zendingswerk en er terecht komt in een door de Angelsaksische cultuur beademd gebied, moet vooral niet denken dat hij er een status krijgt als een predikant in Nederland. In het oude vaderland wordt hij zendeling genoemd wat dan betekent een bevestigd predikant in zendingdienst. Hier is hij "missionary". Maar dat is in het Engels iets anders. Elke schoenmaker die ook wel eens bij zijn leest vandaan wil en zich geroepen voelt tot zendingswerk, is een "missionary". Word je gevraagd wat je werk is en je antwoordt getrouwelijk "missionary", dan heb je de kans dat je aangekeken wordt alsof je de zoveelste mislukte schoenlapper bent.

Daarbij komt dat in een samenleving dikwijls vergeven van racistische vooroordelen – en zo was (is?) de onze – iemand die zijn leven geeft aan de zwarten, toch wel een wat merkwaardig heer moet zijn. Je staat in elk geval wel een paar treetjes lager dan b.v. een Methodistische predikant in een nette blanke voorstad. Je moet daar niet tragisch over doen, want blijf je lang genoeg op een zelfde plaats aan het werk dan word je tenslotte beoordeeld op wat je bent of niet bent. Zo heb ik dat tenminste op het vroeger overwegend-Engelse dorp Richmond ondervonden.

In de blanke Afrikaanse samenleving van gemengde Nederlandse, Duitse en Hugenoten-afkomst van Zuid-Afrika ligt dat even anders. Daar kent men de figuur van schoenlapper-missionary niet. Maar er is verschil tussen blank en zwart, en zo was daar de opleiding vroeger tot zendeling behoorlijk korter dan die van een echte predikant. De eerste werd "Eerwaarde" genoemd, de tweede "Weleerwaarde". Ik heb nog een zendingsman van de Dopperkerken gekend die al had hij dezelfde opleiding gehad als de "gewone" dominees pas op latere leeftijd voor her eerst in de blanke kerken mocht voorgaan. Zoiets is nu verdwenen, maar het is me nog wel herhaaldelijk overkomen dat ik "Eerwaarde" werd genoemd of – achter mijn rug door zeker wat domme, rechtse Afrikaners – "Kafferdominee".

Het dorp Richmond waar ik begon, was voor 95% Engels met een paar Afrikaners als politiemannen en bij het spoor. Op een dag hadden de politiemannen een probleem. Er was een Afrikaanssprekende wegwerker die geen familie had, op het dorp overleden. De man moest toch ordentelijk begraven worden. Pietermaritzburg dat wel een Afrikaanse kerk had, was toen nog heel ver, te ver om er een "echte" predikant vandaan te roepen. Wat moesten ze nu doen? Maar gelukkig hadden ze op het dorp nog zo'n jonge Nederlandse kafferpredikant die dat wel even kon doen. Die jongeman van achter in de twintig was gewillig.

Hij had in zijn beste Afrikaans een kort toespraakje voorbereid. Las een stukje uit de Bijbel met als hoorders de hele politiemacht van Richmond, te weten een blanke sergeant en een agent, bad het Onze Vader en wilde juist zijn toespraakje beginnen toen de strenge sergeant hem met een bruusk gebaar stopte en zei: zo is het genoeg! Dat is ook de enige keer geweest dat ik in mijn ambtelijke loopbaan een blanke heb begraven. Maar die éne was ook genoeg!

*J. Vonkeman,
Richmond, Zuid-Afrika*

In dat huis daar woont een vrouw

Vrouwen (3)

Henriëtte

Ze trouwde aan het eind van de jaren vijftig. Baan opgezegd, want blijven werken deed je niet als jonggetrouwde vrouw in die tijd. Gelukkig had haar man werk waar zij ook iets in kon betekenen. Hij nam vaak gasten mee naar huis, zakenrelaties.

En zij was een gastvrij type, kookte graag en lekker. Maar steeds mensen ontvangen was niet iets wat haar dagen vulde of zin gaf. Ze wilde kinderen en liefst zo gauw mogelijk. Al haar getrouwde vriendinnen hadden al een baby. Er werd niet gewacht met kinderen krijgen. Er was nog geen pil, je had niets te kiezen, je kreeg ze of je kreeg ze niet. En zij kreeg ze niet. Ja, miskramen. De één na de ander. Met de eerste was ze amper over tijd.

Ze vertelde het niet eens aan haar man. De tweede keer duurde het een maand. Nu merkte haar man er wel iets van. Hij vond het heel vervelend voor haar, want hij zag dat ze er verdrietig om was. Maar verder vroeg hij niet. 't Zou vanzelf wel goedkomen, meende hij.

Weer gingen er een paar maanden voorbij in hoop en vrees voor haar. Ze dacht, dat het nog een paar keer mis ging, maar zeker was ze niet. Ze kon met zo'n verhaal niet bij de huisarts aankomen.

En toen, opeens was ze duidelijk zwanger. Twee maanden. Ze was dolgelukkig en haar man ook. Nog een maand en ze zouden het aan iedereen vertellen. Maar weer ging het mis. Ze huilde zoals ze nog nooit gehuild had. Haar man was er verlegen mee, probeerde haar te troosten, maar ze was niet te troosten. Ze gingen naar de dokter die het verhaal aanhoorde, zijn schouders ophaalde en zei dat er nog geen reden was voor verder onderzoek. Ze moest het maar van zich afzetten en rustig de natuur z'n gang laten gaan. Een goedkope recept had hij niet kunnen geven. Haar moeder kwam een dag en probeerde haar te troosten. Nee, ze had het zelf nooit meegemaakt. Bovendien praatte je nooit over zulke dingen vroeger. In haar tijd al helemaal niet. 'Kom meidje, het zal heus wel een keer goed gaan.'

Maar de jonge vrouw vrat zichzelf op van verdriet. Met niemand behalve haar man kon ze erover praten. Ze zou het niet gedurfd hebben óók. Ze moest zelf over haar depressie zien heen te komen. Dingen gaan doen die haar afleidden.

Ze vond een zinvolle bezigheid in het op band zetten van boeken voor de blindenbibliotheek.

Veel later kwamen zij en haar man terecht in de medische mallemlen van het vruchtbaarheidsonderzoek.

Ze besloten om een kindje te adopteren. Uit een oorlogsgebied haalden ze haar op, zes weken oud.

Toen Emmy opgroeide, zeiden de mensen die het niet wisten dat ze zo op haar moeder leek. Dezelfde kleur haar, dezelfde blauwe ogen. Als het niet echt nodig was, maakte Henriëtte ze niet wijzer.

Later hoorde ze wel eens minder goede ervaringen van adoptief ouders. Maar dat verdriet werd hun bespaard.

Ze werden oneindig gezegend in dit kind. Zo zelfs, dat Henriëtte de moei-

lijke jaren van vóór Emmy's komst bijna vergat en wegstopte in de diepten van haar hart.

De zin ervan ontging haar, maar ze vroeg niet meer naar het waarom. Pas jaren later meende ze er iets van te begrijpen.

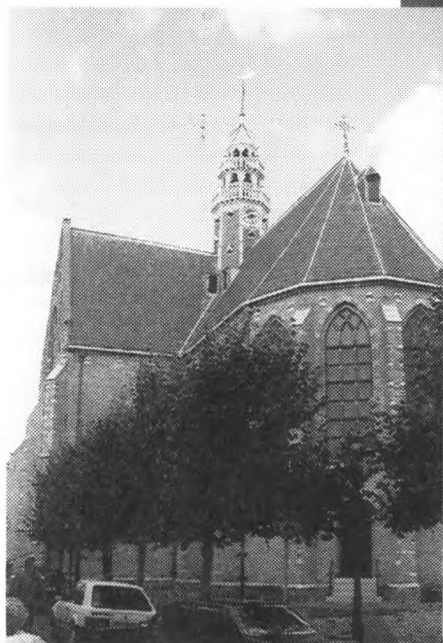
Want Emmy trouwde en kwam in een kerkelijke gemeente terecht waar veel jonge gezinnen woonden.

Daar leerde Henriëtte jonge vrouwen kennen, vriendinnen van Emmy, Emmy zelf trouwens ook, die kampten met datzelfde verdriet van de afgebroken zwangerschap.

Ze praatten erover met haar, eerst aarzelend, maar toen ze merkten dat ze 't begreép, vrijer.

En stukje bij beetje kwam haar eigen verdriet toch weer naar boven. Het diepweggestopte verdriet, wat vroeger nooit echt een plaats had kunnen krijgen in haar leven, maar waarmee ze nu naast die jonge vrouwen kon staan als geen ander.

*Ytje Veefkind-Eenkhoorn,
Amersfoort.*

De Nederlands Gereformeerden in Hoorn kerken sinds enkele jaren in de Oosterkerk aan de Grote Oost.

Hier de Oosterkerk, gezien vanaf de zuidzijde (de achterkant van het kerkgebouw). Op het kruis van de (kruis)kerk staat een laat-gotisch houten torentje.

Hoorn, Oosterkerk

Veel orgelliefhebbers zullen jaloers zijn op het orgel dat de Nederlands Gereformeerden in Hoorn tijdens de zondagse erediensten kunnen beluisteren.

Het is een Bätz-orgel uit 1764, het werd in de 19e eeuw hersteld door Witte en een aantal jaren geleden door de firma Vermeulen.

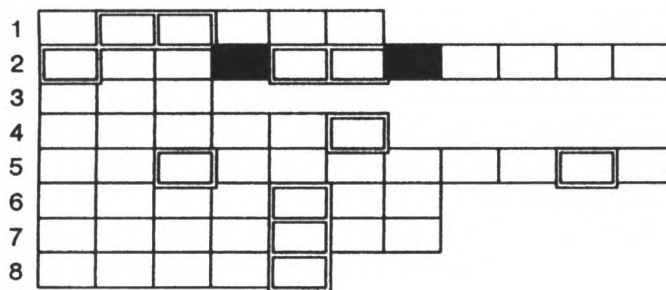
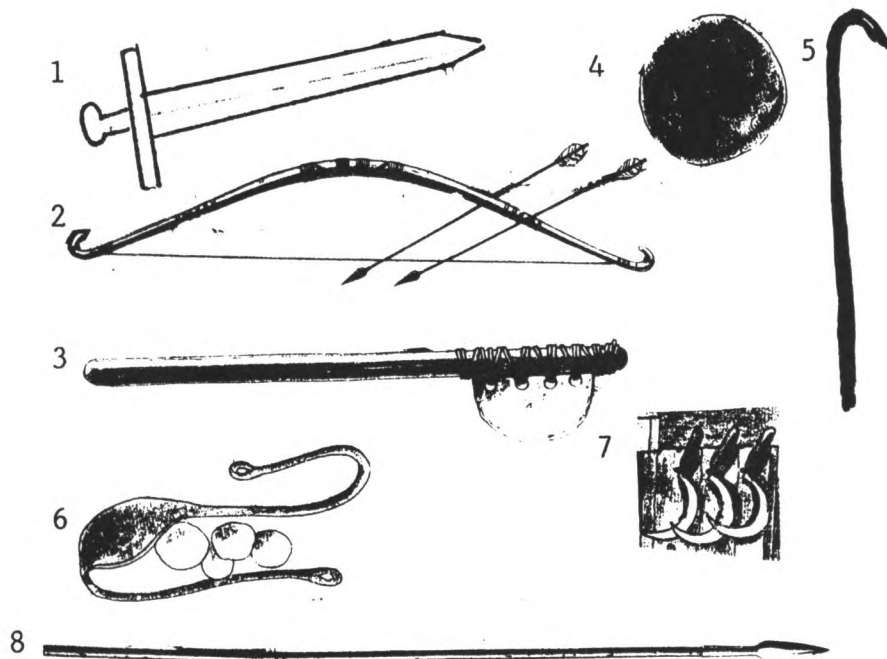

Foto's: H. Algra

Voor de kinderen

Vroeger hadden ze andere wapens dan wij.
Eigenlijk gebruikten ze alles waar je maar mee kon vechten.
Had je geen wapens dan sneed je wel een tak van een boom.
Hieronder staan een aantal van die wapens.
Vul de namen van deze wapens in de puzzel in en je vindt in de dikomlijnde vakjes een beroep.

De oplossing van de vorige keer is:

1. Filistijnen, 2. Gilgal, 3. Samuel, 4. Saul wordt bang, 5. hij wacht niet, 6. Saul was dwaas, 7. het koningschap zal naar iemand anders gaan, 8. er waren geen smeden, 9. alleen bij de Filistijnen waren smeden, 10. Saul en Jonathan hadden wel een zwaard en speer.

G. Wijkhuizen van Vuuren

Kerknieuws

Beroepen/Intrede/Afscheid

Beroepen door Wormer:

ds. D.W. Fijan te Wapenveld
door Lelystad: (Samenwerkingsgemeente CG/NG): ds. M. de Jong te Zwolle

Intrede te Maastricht:

door ds. G. Haveman op 16 november om 15.00 in de Waalse Kerk, St. Pieterstraat 6 te Maastricht na bevestiging in de ochtenddienst door ds. P. Dekker (Ermelo).

Adressen

NGK Utrecht

Nieuw adres ds. M.R. van den Berg (per 1 nov.): Zuidhaege 51, 9401 NZ Assen, tel. 0592-331908.

Overig nieuws

Ds. van der Vegt overgegaan naar Gereformeerde Kerken

Ds. W.M. van der Vegt, predikant te Barendrecht en door die gemeente afgestaan voor het werk van geestelijk verzorger in verpleeghuis 'De Egmontshof' te Oud-Beijerland, is per 9 oktober 1997 overgegaan naar de Gereformeerde Kerken in Nederland.

De kerkenraad van Barendrecht werd, zo is per brief aan alle Nederlands Gereformeerde Kerken meegedeeld, volledig verrast door de stap van ds. Van der Vegt. Op de datum van overgang is ds. Van der Vegt beroepbaar gesteld door de Gereformeerde Kerken in Nederland en tegelijkertijd beroepen door de GK van Oud-Beijerland waarna dit beroep werd aangenomen. Ds. Van der Vegt blijft werkzaam als geestelijk verzorger van 'De Egmontshof'.

Voor hij door Barendrecht werd bevestigd (22 december 1996) diende de predikant vanaf 29 mei 1988 de Nederlands Gereformeerde Kerk van Maastricht.

Vergadering Regio Kampen dd 2 oktober 1997

De voorzitter van de roepende kerk, ds. A.M. van Leeuwen, heet iedereen welkom en opent de vergadering. Er zijn twee waarnemers uit de CGK van Dronten aanwezig en een uit die van Emmeloord. Bij het appèl blijken alle aanwezigen wettelijk afgevaardigd te zijn. Ds. A.M. van Leeuwen wordt preses, ds. M.H.T. Biewenga scribe en ds. K.T. de Jonge assessor. Het verslag van de vorige vergadering wordt vastgesteld. Tijdens die vergadering

hebben we over elkaar geïnformeerd over kerkelijk jeugdwerk onder jongeren van 12-15 jaar. Lelystad en Kampen zeggen toe jeugdouders en andere jeugdwerkers voor een vergadering bijeen te zullen roepen. Lelystad meldt al vijftientig jaar gezamenlijke diensten te beleggen, wat op 5 oktober wordt gevierd in een feestelijke kerkdienst. Ds. J.B.M. Storms wordt aangewezen om onze regio te vertegenwoordigen en onze gelukwensen over te brengen. Ds. J. Bouma informeert ons over het werk van de Raad van Toezicht van de TSB. Hij deelt o.a. mee dat het team van studiebegeleiders na het vertrek van ds. H. de Jong en ds. H. Smit in vergelijking met 1995 een volledige vernieuwing zal ondergaan. Er wordt in de studiebegeleiding veel aandacht gegeven aan wat aan de orde komt in de theologische en kerkelijke wereld. De volgende brs. worden na stemming benoemd tot afgevaardigden namens de Regio Kampen naar de Landelijke Vergadering van 1998 in Doorn: ds. M.H.T. Biewenga (sec.ds. J. Bouma), ds. C.T. de Groot (sec.ds. J.J. van Es), oud. J. de Lange uit Steenwijk (sec. oud. M. Meeuwse uit Drongen) en oud. Meijer uit Dronten (sec. oud. P.J.M. Rietkerk uit Genemuiden). Br. J. Kloosterman verzoekt zijn preekconsent te willen verlengen, de Regio verleent hem dat opnieuw, nu voor 1998. In Zeewolde is een broeder die zich wil bekwamen in het voorgaan in kerkdiensten en daarom een keer wil voorgaan in de eigen gemeente. De kerkenraad wil hem daarbij zorgvuldig begeleiden en maakt haar voorgenomen handelwijze aan de regiokerken bekend. Lelystad heeft in een soortgelijke situatie voor dezelfde handelwijze gekozen. Zeewolde voegt er aan toe dat er in dit stadium geen sprake van een aanvraag voor preekconsent binnen de NGK is. De regio kan met de zorgvuldige aanpak van Zeewolde instemmen. IJsselmuiden dankt de regiokerken voor de financiële steun bij de concrete situatie van kerkasiel. Over het desbetreffende gezin binnen de muren van haar kerk wordt binnen niet al te lange tijd een uitspraak verwacht. IJsselmuiden wordt alle sterkte toegewenst. De volgende regiovergadering wordt vastgesteld op 5 maart 1998. Emmeloord is dan roepende kerk en levert de voorzitter, Kampen zal voor een scriba zorgen en Dronten voor een assessor. Waarnemers uit de CGK worden uitgenodigd door Kampen en Marknesse. Op deze vergadering zullen de

stukken voor de LV worden besproken.

Dr. Loonstra op Reformatorische Studieavond

De Commissie Reformatorische Studieavonden, die is ontstaan vanuit de Christelijke Gereformeerde, Nederlands Gereformeerde en Gereformeerde Kerken (Vrijg.), in de regio Den Haag, organiseert op donderdag 13 november een studieavond over 'De geloofwaardigheid van de Bijbel'. Spreker is dr. B. Loonstra, Chr.Geref. predikant te Hoogeveen. Er wordt om acht uur begonnen in de CG-Nebo-kerk, Rhijnvis Feithlaan 114 te Den Haag-Zuid.

Dr. Loonstra schreef onlangs een sterk opvallende studie waarin hij de aandacht vroeg voor de historiciteit van in de Bijbel beschreven gebeurtenissen en het gezag van de Heilige Schrift. Het boek gaat in op vragen en roept vragen op. Dr. Loonstra zal op die vragen ingaan en toelichting geven op wat hij schreef.

STAGG opent steunpunt in Enschede

De STAGG begint met ingang van 1 januari 1998 een steunpunt in

Enschede. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan de leden van gemeenten in die regio waarvoor de bureaus in Zwolle en Houten te ver weg zijn. Afhankelijk van de behoefte zal, zo de Here wil, één van de therapeuten eens per week of eens per twee weken op vrijdag in Enschede aanwezig zijn. In bepaalde gevallen kan het nodig zijn naar therapeuten in Zwolle of Houten te verwijzen. De STAGG biedt therapeutische hulp bij problemen op het gebied van relaties, seksualiteit en identiteitsvragen. Het adres van de nieuwe vestiging is: Bennekom 95, 7511 ML Enschede. Voor aanmelding en informatie blijft het STAGG-buro in Houten bereikbaar: 030 6377071.

Actie Kerstgroet '97 Maassluis voor Oekraïne

Op 1 oktober is de versie-1997 van de 'Actie Kerstgroet' van start gegaan. De Stichting AK, die vanaf 1993 hulpacties voor Oekraïne organiseert, heeft een grootscheepse publiciteitscampagne opgezet met het doel zoveel mogelijk financiële steun voor haar activiteiten te werven.

*De Vrije Gereformeerde Kerk van Wolvega
feliciteert de Nederlands Gereformeerde Kerk
van Maastricht met haar nieuwe predikant*

ds. G. Haveman

*In verband met zijn vertrek per 1 november a.s.
zijn wij op zoek naar een voorganger op
part-time basis.*

*Wij zijn een vrije gemeente die zich wil laten leiden
door de Heilige Schrift als Gods onfeilbaar Woord
en voelen ons verbonden met alle gelovigen die
hun zaligheid verwachten in Jezus Christus.*

*Voelt u zich geroepen om te reageren dan graag
schriftelijk, p/a J.J. Kramer, Ontginningsweg 2,
8488 AN Nijeholtwolde. (tel. 0561 - 613260)*

